

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών
— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 —

Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης και Θεμελιώδη Δικαιώματα του Εκζητουμένου

Δικαιοκρατικές σταθμίσεις ενόψει της απόλυτης
απαγόρευσης απάνθρωπης και εξευτελιστικής
μεταχείρισης (Άρθρο 4 ΧΘΔΕΕ)

Π.Μ.Σ. ΠΟΙΝΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ & ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΝΟΜΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΕΚΠΑ

Εμμανουέλα Ν. Κρητικού

(Α.Μ. 7340162301012)

Υπεύθυνοι Καθηγητές:

Αριστομένης Τζαννετής (επιβλέπων),

Αλέξανδρος Δημάκης

- ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΑΘΗΝΩΝ -

Πίνακας περιεχομένων

1. Αντί Προλόγου: Η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης ως γενεσιουργός δύναμη του Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης.....	4
2. Η λανθάνουσα αρχή (“hidden principle”) της αμοιβαίας εμπιστοσύνης και η θεμελιωτική της επίδραση στο πεδίο της ενωσιακής ποινικής συνεργασίας	5
3. Αμοιβαία εμπιστοσύνη και προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων του εκζητουμένου: μία πρόκληση εξισορρόπησης δύο αντίρροπων τάσεων στο πλαίσιο του μηχανισμού του ΕΕΣ.....	7
4. Ερευνητικό αντικείμενο της μελέτης: Μπορεί η παραβίαση θεμελιωδών δικαιωμάτων (και δη του άρ. 4 ΧΘΔΕΕ περί απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης) να λειτουργήσει ως λόγος άρνησης εκτέλεσης ΕΕΣ;	8
5. Εισαγωγικά: περί ποιων θεμελιωδών δικαιωμάτων ο λόγος; Μια πρώτη απόπειρα οριοθέτησης της προβληματικής	9
6. Η προοδευτική μετατόπιση της νομολογίας του ΔΕΕ από τη φάση της «τυφλής εμπιστοσύνης» σε εκείνη της «ελεγχόμενης εμπιστοσύνης»	12
6.1. Υφίσταται ένα αμάχητο τεκμήριο σεβασμού των ενωσιακών θεμελιωδών δικαιωμάτων;.....	12
6.2. Η ενδιάμεση φάση του επιτρεπτού ελέγχου της αμοιβαίας εμπιστοσύνης σε «εξαιρετικές περιπτώσεις».....	14
7. Η παραβίαση της απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης (Άρθρο 4 ΧΘΔΕΕ) ως λόγος άρνησης εκτέλεσης του ΕΕΣ	16
7.1. Δάνειες νομολογιακές παραδοχές από το συναφές πεδίο του Ασύλου	17
7.1.1. Το κριτήριο των «συστημικών ελλείψεων» - Απόφαση N.S. και M.E....	17
7.1.2. Το «εξατομικευμένο κριτήριο» - Απόφαση C.K. και λοιποί: η γεφύρωση του νομολογιακού χάσματος μεταξύ ΔΕΕ και ΕΔΔΑ	19
8. Η επίδραση της παραβίασης του άρθρου 4 ΧΘΔΕΕ στο πεδίο της ενωσιακής ποινικής συνεργασίας: ένας «άγραφος» λόγος άρνησης εκτέλεσης του ΕΕΣ; - Η θεμελιώδης απόφαση του ΔΕΕ Aranyosi / Căldăraru	22
8.1. Η συμπλήρωση των πορισμάτων της απόφασης Aranyosi/Căldăraru μέσα από τη μεταγενέστερη νομολογία του ΔΕΕ - Οι αποφάσεις M.L. και Dorobantu ...	26

9. Μερικές παρατηρήσεις περί του βάρους απόδειξης της παραβίασης του άρθρου 4 ΧΘΔΕΕ	30
10. Η αναγνώριση της αυτοτελούς σημασίας του «εξατομικευμένου κριτηρίου» και στη νομολογία του ΔΕΕ περί εκτέλεσης ΕΕΣ: η πρόσφατη απόφαση Ε.Δ.Λ.....	32
Καταληκτικές παρατηρήσεις.....	34
Βιβλιογραφία - Αρθρογραφία	37

1. Αντί Προλόγου: Η αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης ως γενεσιουργός δύναμη του Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης

Η σύγχρονη τάση «διεθνοποίησης» του εγκληματικού φαινομένου, έχει αναδείξει την ανάγκη διακρατικής συνεργασίας σε ζωτική επιταγή για την άσκηση της εθνικής ποινικής δικαιοδοσίας. Στο πλαίσιο αυτό, προωθείται η παροχή συνδρομής μεταξύ των κρατών είτε για την άσκηση δίωξης, την εκδίκαση ποινικής κατηγορίας ή την εκτέλεση μιας ήδη επιβληθείσας ποινής («μεγάλη δικαστική συνδρομή»), είτε για τη διευκόλυνση της ανακριτικής διερεύνησης μιας ποινικής υπόθεσης με διασυνοριακό χαρακτήρα («μικρή δικαστική συνδρομή»). Η διακρατική συνεργασία, στην πρωτόλεια μορφή της ρυθμίζονταν από διμερείς ή πολυμερείς διεθνείς συμβάσεις, οι οποίες συνάπτονταν για την κάλυψη των τρεχουσών αναγκών και χαρακτηρίζονταν από την έλλειψη συστηματικότητας και τον εθνοκεντρικό τους προσανατολισμό. Ειδικότερα ως προς τον τελευταίο, τα ευρέα περιθώρια διακριτικής ευχέρειας που παρέχει ο παραδοσιακός μηχανισμός της έκδοσης και η φύση των σχετικών λόγων άρνησης (π.χ. απαγόρευση έκδοσης ημεδαπών, αρχή του διττού αξιοποιούν) είναι στοιχεία δηλωτικά της άρρηκτης διασύνδεσης του εν θέματι μηχανισμού με την αρχή της εθνικής κυριαρχίας.

Μολαταύτα, με την πάροδο του χρόνου, ολοένα και εντείνονταν η ανάγκη απλούστευσης και ενίσχυσης της διεθνούς συνεργασίας, η οποία (ενν. η ανάγκη) κατέστη εν τέλει επιτακτική στην επαύριο της διαμόρφωσης ενός ενοποιημένου ευρωπαϊκού χώρου ελεύθερης κυκλοφορίας προσώπων. Προκειμένου ακριβώς να εκπληρωθεί η ενωσιακή υποχρέωση παροχής ενός υψηλού επιπέδου ασφάλειας, αναδείχθηκε η **αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης** σε ακρογωνιαίο λίθο της διακρατικής δικαστικής συνεργασίας εντός του Χώρου Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης (εφεξής ΧΕΑΔ). Έτσι λοιπόν ως αντίβαρο στην ελεύθερη κυκλοφορία των προσώπων, η οποία αναπόδραστα εγκυμονεί κινδύνους «διασποράς» εγκληματικών στοιχείων,¹ τέθηκε η ελεύθερη κυκλοφορία των δικαστικών αποφάσεων σε έναν ενιαίο χώρο δικαστικής συνεργασίας, δίχως εσωτερικά σύνορα, όπου οι δικαστικές αποφάσεις που εκδίδονται από ένα κράτος μέλος εξοπλίζονται με

---

¹ Βλ. **Δ. Μουζάκη**, «Το Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης», Νομική Βιβλιοθήκη 2009, σελ. 155, όπου διαπιστώνεται ότι, ενώ οι εγκληματίες μπορούν να κινούνται ελεύθερα εντός της εσωτερικής αγοράς, οι ποινικές αποφάσεις αναπτύσσουν δεσμευτικότητα μόνο στο έδαφος του forum που τις εξέδωσε, και μόνο μέσω μακρών και δυσκίνητων γραφειοκρατικών διαδικασιών μπορούν να αποκτήσουν εξωεδαφική ισχύ σε άλλα κράτη μέλη της Ε.Ε.

«εξωεδαφική ισχύ»² και εκτελούνται σχεδόν αυτόματα από τα υπόλοιπα κράτη μέλη της Ε.Ε.

Σύντομα, με τη Συνθήκη της Λισαβόνας, η ενωσιακή συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις επί σκοπώ πρόληψης και καταστολής της εγκληματικότητας έπαυσε να είναι διακυβερνητική και περιήλθε στην κανονιστική αρμοδιότητα της Ε.Ε (βλ. άρ. 3 παρ. 2 ΣΕΕ). Ειδικότερα, επί τη βάση της νομοθετικής εξουσιοδότησης που παρέχει το άρθρο 82 παρ. 1 ΣΛΕΕ επήλθε η συγκεκριμενοποίηση της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης μέσω κανόνων του δευτερογενούς ενωσιακού δικαίου, με αφετηρία την ΑΠΠλ 2002/584 για το Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης (εφεξής ΕΕΣ). Ο εν θέματι καινοτόμος μηχανισμός επιτυγχάνει να ενισχύσει την αποτελεσματικότητα της διακρατικής συνεργασίας στο πλαίσιο της Ε.Ε., δια της εξάλειψης τόσο των εθνοκεντρικών κωλυμάτων (π.χ. διοικητική/πολιτική φύση της τελικής απόφασης, λόγοι άρνησης όπως η αρχή του διττού αξιοποίνου, η απαγόρευση έκδοσης ημεδαπών ή η απαγόρευση έκδοσης για πολιτικά εγκλήματα), όσο και των λοιπών παθογενειών (π.χ. χρονοβόρες διαδικασίες) της παραδοσιακής έκδοσης. Άλλωστε, η διακεκριμένη και απλοποιημένη μορφή συνεργασίας που καθιερώνει το ΕΕΣ επιβάλλεται από τη σύλληψη της Ε.Ε. ως **μίας** επικράτειας, άλλως ως **Ενιαίου Χώρου** Ελευθερίας, Ασφάλειας και Δικαιοσύνης, με προεξάρχον το στοιχείο της ενότητας, ενώπιον του οποίου «ωχριά» ο διακρατικός χαρακτήρας της πράξης.³

2. Η λανθάνουσα αρχή (“hidden principle”) της αμοιβαίας εμπιστοσύνης και η θεμελιωτική της επίδραση στο πεδίο της ενωσιακής ποινικής συνεργασίας

Νομιμοποιητική βάση και θεμέλιο για τη λειτουργία του ως άνω εκτεθέντος μηχανισμού αναγνώρισης και εκτέλεσης δικαστικών αποφάσεων και διαταγών εντός του ΧΕΑΔ αποτελεί η αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης που διαπνέει σύνολο το ενωσιακό οικοδόμημα. Δεδομένου ότι η Ε.Ε. δεν συνιστά μια ένωση δικαίου υπό τη στενή έννοια της *απόλυτης εναρμόνισης των εθνικών δικαίων* -προοπτική η οποία προσέκρουσε στις εθνοκεντρικές αγκυλώσεις των κρατών μελών-, η ιδέα της εμπιστοσύνης λειτουργεί ως αναγκαίος συνεκτικός παράγοντας για τη διαμόρφωση

---

² V. Mitsilegas, «The Limits of Mutual Trust in Europe’s Area of Freedom, Security and Justice: From Automatic Inter-State Cooperation to the Slow Emergence of the Individual», Yearbook of European Law 2012, σελ. 321.

³ Δ. Μουζάκης, ό.π.π., σελ. 157

ενός «ενιαίου δικαιικού χώρου», εντός του οποίου μπορεί να αναπτύξει τα αποτελέσματά του ο μηχανισμός του ΕΕΣ. Με άλλα λόγια, δίχως την αρχή της εμπιστοσύνης, θα πρυτάνευε αναπόδραστα η δυσπιστία, την οποία εγκυμονεί η ανομοιογένεια των ποινικών νομοθεσιών, γεγονός που θα υπέσκαπτε, κατ' επέκταση, το υπό εξέταση σύστημα ενωσιακής ποινικής συνεργασίας, όπως άλλωστε συνέβη στο πεδίο του παραδοσιακού θεσμού της έκδοσης.

Ωστόσο, παρά την υφιστάμενη ποικιλομορφία των εθνικών δικαίων, η απόσταση που χρειάζεται να διανυθεί με όχημα την αρχή της εμπιστοσύνης δεν είναι τόσο μεγάλη στο πλαίσιο της Ε.Ε., δεδομένου ότι τα επιμέρους νομικά συστήματα των κρατών-μελών συγκλίνουν (ή μάλλον *θα πρέπει να συγκλίνουν*) επί τη βάση των κοινών δικαιικών αρχών και αξιών που κατοχυρώνονται στο άρθρο 2 ΣΕΕ, σύμφωνα με το οποίο «*[η] Ένωση βασίζεται στις αξίες του σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας, της ελευθερίας, της δημοκρατίας, της ισότητας, του κράτους δικαίου, καθώς και του σεβασμού των ανθρώπινων δικαιωμάτων, συμπεριλαμβανομένων των δικαιωμάτων των προσώπων που ανήκουν σε μειονότητες. Οι αξίες αυτές είναι κοινές στα κράτη μέλη εντός κοινωνίας που χαρακτηρίζεται από τον πλουραλισμό, την απαγόρευση των διακρίσεων, την ανοχή, τη δικαιοσύνη, την αλληλεγγύη και την ισότητα μεταξύ γυναικών και ανδρών.*». Ο ελάχιστος εγγυητικός παρονομαστής που εισάγει η εν λόγω διάταξη αποτελεί τη γενεσιουργό δύναμη της εμπιστοσύνης ως προς τη δικαιοκρατική ποιότητα των εθνικών εννόμων τάξεων,⁴ και κατ' επέκταση το έρεισμα για την αναγνώριση και εκτέλεση των αλλοδαπών αποφάσεων εντός της Ε.Ε., οι οποίες θεωρούνται «ισοδύναμες» ανεξαρτήτως του κράτους μέλους έκδοσής τους.

Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά στο μηχανισμό του ΕΕΣ, ο οποίος αποτελεί αντικείμενο της παρούσης μελέτης, ήδη στη σκέψη υπ' αριθμ. 10 του Προοιμίου της ΑπΠλ 2002/584 αναφέρεται χαρακτηριστικά πως αυτός «*βασίζεται σε υψηλό επίπεδο εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών μελών. Η εφαρμογή του εν λόγω μηχανισμού δύναται να ανασταλεί μόνον στην περίπτωση σοβαρής και διαρκούς παραβίασης από κράτος μέλος των αρχών που διατυπώνονται στο άρθρο 6 παράγραφος 1 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση [...]*». Στην ίδια κατεύθυνση κινείται και η νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (εφεξής ΔΕΕ), με χαρακτηριστική την

---

⁴ Β. Χριστιανός, Ρ.-Ε. Παπαδοπούλου, Μ. Περάκης (συνεπιμ.), «Εισαγωγή στο Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης», Νομική Βιβλιοθήκη 2021 (2^η αναθεωρημένη έκδοση), σελ. 29-30.

απόφαση **West**,⁵ σύμφωνα με την οποία οι όποιες ρυθμίσεις της ΑπΠλ 2002/584 αποκλίνουν από την αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης πρέπει να ερμηνεύονται στενά, έτσι ώστε να μη ματαιώνεται ο επιδιωκόμενος σκοπός του ΕΕΣ, που δεν είναι άλλος από την ενίσχυση της αποτελεσματικότητας της ενωσιακής ποινικής συνεργασίας επί τη βάση της αμοιβαίας εμπιστοσύνης μεταξύ των κρατών-μελών της Ε.Ε.

3. Αμοιβαία εμπιστοσύνη και προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων του εκζητουμένου: μία πρόκληση εξισορρόπησης δύο αντίρροπων τάσεων στο πλαίσιο του μηχανισμού του ΕΕΣ

Δεδομένου ότι το προηγμένο σύστημα διακρατικής συνεργασίας που διαμορφώθηκε εντός του ΧΕΑΔ κατατείνει στην αποτροπή της ατιμωρησίας και στην καταστολή της εγκληματικότητας, επόμενο είναι ότι οι αρχές της εμπιστοσύνης και της αμοιβαίας αναγνώρισης στο πεδίο του ΕΕΣ θα έχουν προεχόντως **κατασταλτικό** λειτουργικό προσανατολισμό. Ωστόσο, μια τέτοια σύλληψη της ιδέας της εμπιστοσύνης υπονομεύει ενίοτε την αποτελεσματική προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων του εκζητουμένου, στο βαθμό που ελλοχεύει ο κίνδυνος **ανέλεγκτης** (ένεκα της εμπιστοσύνης) παράδοσής του στη δικαιοδοσία κράτους το οποίο του παρέχει ελάχιστονες δικαιοκρατικές εγγυήσεις. Μολονότι ο εν λόγω κίνδυνος διαφαίνεται μεγαλύτερος στο πλαίσιο της παραδοσιακής έκδοσης, ένεκα της μεγάλης ανομοιογένειας των επιμέρους δικαιοταξιών, δεν είναι αμελητέος και στο πεδίο της προηγμένης ενωσιακής ποινικής συνεργασίας, καθότι η κοινότητα αξιών που επιτάσσει το άρθρο 2 ΣΕΕ για τα κράτη μέλη της Ε.Ε. δεν είναι πάντοτε δεδομένη, αλλά και *ζητούμενη*. Έτσι λοιπόν, είναι μάλλον ίδιον του *ατελούς* (με την έννοια του «μη ιδεατού») ενωσιακού οικοδομήματος οι συγκρούσεις ανάμεσα στο συμφέρον του εκζητουμένου, αφενός, να γίνουν σεβαστά τα ατομικά του δικαιώματα στο κράτος έκδοσης του ΕΕΣ, και στο αντίρροπο κρατικό συμφέρον για αποτελεσματική καταπολέμηση του εγκληματικού φαινομένου, αφετέρου. Μάλιστα, στη θεωρία διατυπώθηκε η άποψη ότι η αυτοματοποίηση της δικαστικής συνεργασίας εντός του ΧΕΑΔ, στην οποία συνέτεινε καθοριστικά η ΑπΠλ 2002/584, οδήγησε στην υποχώρηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων του εκζητουμένου έναντι της ταχείας και αποτελεσματικής λειτουργίας του μηχανισμού του ΕΕΣ.⁶

⁵ ΔΕΕ, **West C-192/12** [Τμήμα Ευρείας Συνθέσεως], απόφαση της 28^{ης}.06.2012.

⁶ «Manifesto On European Criminal Procedure Law», Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik 2013, σελ. 430 επ.

Η ανωτέρω θέση δεν απέχει πολύ από την κανονιστική πραγματικότητα, όπως αυτή γίνεται αντιληπτή από την επισκόπηση των λόγων άρνησης εκτέλεσης του Εντάλματος που απαριθμούνται περιοριστικά στην ΑπΠλ. Στα σχετικά άρθρα 3, 4 και 4^α του ενωσιακού νομικού κειμένου δεν περιλαμβάνεται ρητά η παραβίαση των θεμελιωδών δικαιωμάτων του εκζητουμένου ως πρόσκομμα στην παράδοσή του στο κράτος έκδοσης του ΕΕΣ. Η εν θέματι νομοθετική επιλογή είναι δηλωτική της τάσης του ευρωπαϊού νομοθέτη να περιορίσει κατά το δυνατόν το εύρος των λόγων που δικαιολογούν την άρνηση παροχής διακρατικής δικαστικής συνδρομής, κατοχυρώνοντας την πρωτοκαθεδρία της αμοιβαίας εμπιστοσύνης, η οποία, κατά την παρωχημένη αντίληψη, δεν είναι νοητό να κλονίζεται από αμφισβητήσεις και in concreto διερεύνηση των δικαιοκρατικών εγγυήσεων που παρέχουν άλλα κράτη μέλη της Ε.Ε.

4. Ερευνητικό αντικείμενο της μελέτης: Μπορεί η παραβίαση θεμελιωδών δικαιωμάτων (και δη του άρ. 4 ΧΘΔΕΕ περί απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης) να λειτουργήσει ως λόγος άρνησης εκτέλεσης ΕΕΣ;

Τούτων δοθέντων, και δεδομένης της μη ρητής συμπερίληψης της παραβίασης θεμελιώδους δικαιώματος μεταξύ των λόγων άρνησης εκτέλεσης του ΕΕΣ, έχει απασχολήσει έντονα την επιστήμη, αλλά και τη νομολογία του ΔΕΕ το ενδεχόμενο *ερμηνευτικής* εξάρτησης της αναγνώρισης και εκτέλεσης των ποινικών αποφάσεων των κρατών μελών της Ε.Ε. από την προϋπόθεση τήρησης των δικαιοκρατικών εγγυήσεων, υπό την αρνητική έποψη της μη διαπίστωσης παραβίασης. Η εν λόγω θέση θεμελιώνεται δυνητικά στο άρ. 1 παρ. 3 της ΑπΠλ, σύμφωνα με το οποίο η τελευταία «δεν μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την τροποποίηση της υποχρέωσης σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων και των θεμελιωδών νομικών αρχών, όπως διατυπώνονται στο άρθρο 6 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση.». Η διάταξη αυτή, ιδωμένη υπό το πρίσμα των **σκ. 12** («*Η παρούσα απόφαση-πλαίσιο σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα και τηρεί τις αρχές που αναγνωρίζονται από το άρθρο 6 της συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση και εκφράζονται στο χάρτη θεμελιωδών δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης [...].*») **και 13** («*Κανείς δεν μπορεί να απομακρυνθεί, να απελαθεί ή να εκδοθεί προς κράτος όπου διατρέχει σοβαρό κίνδυνο να του επιβληθεί η ποινή του θανάτου ή να υποβληθεί σε βασανιστήρια ή άλλη απάνθρωπη ή εξευτελιστική ποινή ή μεταχείριση.*») του Προοιμίου συνηγορεί στο

συμπέρασμα ότι η παραβίαση θεμελιωδών δικαιωμάτων λανθάνει ως συγκεκριμένος (ερμηνευτικά συναγόμενος) λόγος άρνησης εκτέλεσης του ΕΕΣ.

Ωστόσο, δεδομένου ότι υποστηρίζεται με εξίσου σθεναρά επιχειρήματα και η αντίθετη άποψη, κατά την οποία οι αναφορές της ΑπΠλ 2002/584 στα θεμελιώδη δικαιώματα έχουν αμιγώς διακηρυκτικό χαρακτήρα, δίχως κανονιστική επίδραση στη λειτουργία του μηχανισμού του Εντάλματος, εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει η ερευνητική προσέγγιση του ζητήματος, η οποία επιχειρείται στο πλαίσιο της ανά χειρας μελέτης.

5. Εισαγωγικά: περί ποιων θεμελιωδών δικαιωμάτων ο λόγος; Μια πρώτη απόπειρα οριοθέτησης της προβληματικής

Πρωταρχικά, ιδίως στο πεδίο του ευρωπαϊκού δικαίου, όπου η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων είναι πολυεπίπεδη, κρίσιμος είναι ο προσδιορισμός εκείνων των δικαιωμάτων, τα οποία σε περίπτωση παραβίασης ενδέχεται να «αδρανοποιήσουν» το μηχανισμό του ΕΕΣ. Πιο συγκεκριμένα, τα κράτη μέλη της Ε.Ε. δεσμεύονται τόσο από τον ΧΘΔΕΕ και την ΕΣΔΑ, όσο και από τα εθνικά τους Συντάγματα· συστήματα τα οποία δεν παρέχουν πάντοτε ομοίμορφα επίπεδα προστασίας.

Όσον αφορά στα **ενωσιακά θεμελιώδη δικαιώματα** που κατοχυρώνονται στον ΧΘΔΕΕ, αυτά αναπτύσσουν δεσμευτικότητα για τα κράτη μόνον όταν τα τελευταία «εφαρμόζουν το δίκαιο της Ένωσης» (άρθρο 51 παρ. 1 ΧΘΔΕΕ). Μάλιστα, κατά τη νομολογία του ΔΕΕ, το πεδίο εφαρμογής του Χάρτη δεν καλύπτει μόνο την *εν στενή εννοία* εφαρμογή του ενωσιακού δικαίου -όπως αυτή εννοιολογήθηκε στην απόφαση Wachlauf⁷, ήτοι τις περιπτώσεις στις οποίες τα κράτη ενεργούν ως εκτελεστικά όργανα της Ε.Ε., ενσωματώνοντας στο εθνικό τους δίκαιο ενωσιακούς κανόνες. Τουναντίον, επεκτείνεται και σε όλες τις υπόλοιπες περιπτώσεις της *εν ευρεία εννοία* εφαρμογής του δικαίου της Ε.Ε., όταν δηλαδή η επίμαχη εθνική δράση κινείται εντός του σκοπού του ενωσιακού δικαίου (βλ. απόφαση Åkerberg/Fransson)⁸, έστω και αν η σύνδεση με το τελευταίο είναι έμμεση ή απλώς «χαλαρή». Τούτων δοθέντων, δεδομένου ότι τόσο η έκδοση όσο και η εκτέλεση του ΕΕΣ διέπονται από τον εκάστοτε εθνικό νόμο που αποτελεί ενσωμάτωση της ΑπΠλ 2002/584, είναι

⁷ ΔΕΕ, Wachlauf C-5/88, απόφαση της 13^{ης}.07.1989.

⁸ ΔΕΕ, Åkerberg Fransson C-617/10, απόφαση της 26^{ης}.02.2013 [Τμήμα Ευρείας Συνθέσεως].

αναμφισβήτητο -ακόμη και υπό τη στενή ερμηνεία του άρ. 51 παρ. 1- ότι συνιστούν περιπτώσεις εφαρμογής ενωσιακού δικαίου, κατά τις οποίες τα κράτη μέλη δεσμεύονται από τα δικαιώματα του ΧΘΔΕΕ.

Έχοντας εν πρώτοις ξεκαθαρίσει το ανωτέρω, ότι δηλαδή **η λειτουργία του μηχανισμού του ΕΕΣ διέπεται από τα ενωσιακά θεμελιώδη δικαιώματα**, οφείλουμε περαιτέρω να εξετάσουμε αν τυγχάνουν εφαρμογής *μόνον* αυτά ή αν ο εκζητούμενος δύναται να επικαλεστεί τη μείζονα προστασία που τυχόν του παρέχει το εθνικό δίκαιο του κράτους εκτέλεσης. Μολονότι εκ πρώτης όψεως η διατύπωση του άρ. 1 παρ. 3 της ΑπΠλ 2002/584 θα μας έπειθε για το αντίθετο,⁹ η νομολογία του ΔΕΕ έχει γενικά -όχι ειδικώς επί ΕΕΣ- καταλείπει ανοικτό το ενδεχόμενο παράλληλης εφαρμογής των ενωσιακών και των εθνικών θεμελιωδών δικαιωμάτων, υπό δύο προϋποθέσεις: *πρώτον*, να μην πρόκειται για πεδίο δράσης πλήρως προκαθορισμένο από το ενωσιακό δίκαιο, και *δεύτερον* να μην διακυβεύεται η υπεροχή και η αποτελεσματικότητα του ενωσιακού δικαίου.¹⁰

Την ίδια ημέρα που εκδόθηκε η απόφαση Åkerberg/Fransson, το ΔΕΕ εφήρμοσε τον ανωτέρω έλεγχο των δύο προϋποθέσεων στην «δίδυμή» της, υπόθεση **Melloni**¹¹ η οποία αφορούσε σε ΕΕΣ και στη δυνατότητα άρνησης εκτέλεσης αυτού λόγω παραβίασης της υψηλότερης στάθμης προστασίας που παρείχε το εθνικό δίκαιο της Ισπανίας, σε σχέση με το ενωσιακό δίκαιο, ως προς το δικαίωμα της αυτοπρόσωπης παρουσίας του κατηγορουμένου σε δίκη. Αναλυτικότερα, σύμφωνα με τα πραγματικά της περιστατικά, ο S. Melloni καταδικάστηκε ερήμην από το δικαστήριο της πόλης Φερράρα της Ιταλίας σε δεκαετή κάθειρξη, προς εκτέλεση της οποίας εκδόθηκε Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης. Ο εκζητούμενος πράγματι συνελήφθη λίγο καιρό αργότερα στην Ισπανία, ωστόσο αντιτάχθηκε στην εκτέλεση του ΕΕΣ και στην παράδοσή του πίσω στην Ιταλία, με προσφυγή που κατέθεσε ενώπιον του Ισπανικού Συνταγματικού Δικαστηρίου, επικαλούμενος την πάγια νομολογία του, σύμφωνα με την οποία η παράδοση του ερημοδικασθέντος καταδικασθέντος τελεί **πάντοτε** υπό τον όρο της παροχής δικονομικής δυνατότητας επανεκδίκασης της υπόθεσης στο εκζητούν κράτος. Δεδομένου λοιπόν ότι το ιταλικό δικονομικό δίκαιο δεν προέβλεπε

⁹ «Η παρούσα απόφαση-πλαίσιο δεν μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την τροποποίηση της υποχρέωσης σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων και των θεμελιωδών νομικών αρχών, όπως διατυπώνονται στο άρθρο 6 της συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση.».

¹⁰ ΔΕΕ, Åkerberg Fransson C-617/10, όπ.π.

¹¹ ΔΕΕ, Melloni C-399/11, απόφαση της 26^{ης}.02.2013 [Τμήμα Ευρείας Συνθέσεως].

τη δυνατότητα άσκησης ενδίκου μέσου κατά καταδικαστικών αποφάσεων που έχουν εκδοθεί ερήμην, σύμφωνα με τη θέση του προσφεύγοντος, το ΕΕΣ θα έπρεπε στην περίπτωση του να εκτελεσθεί μόνον εφόσον η Ιταλία εγγυάτο την εν λόγω δυνατότητα επανάκρισης. Κατά συνέπεια, στην υπό κρίση υπόθεση το ισπανικό δίκαιο (χώρα εκτέλεσης του εντάλματος) παρέχει υψηλότερο επίπεδο προστασίας στα δικαιώματα του εκζητουμένου σε σχέση με το άρθρο 4α της ΑπΠλ 2002/584¹², αφού η de lege lata εφαρμογή του τελευταίου θα οδηγούσε σε «δικαιοκρατικές εκπτώσεις» που είναι ξένες προς το ισπανικό δίκαιο, αλλά «νομιμοποιούνται» βάσει του ευρωπαϊκού δικαίου. Τούτου δοθέντος, το Συνταγματικό Δικαστήριο της Ισπανίας απέστειλε προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΕ, αναφορικά με το αν δικαιούται να αρνηθεί την εκτέλεση του ΕΕΣ από τη στιγμή που το ενωσιακό δίκαιο παρέχει χαμηλότερο επίπεδο προστασίας στον εκζητούμενο σε σχέση με το αιτούν κράτος, με συνέπεια να ελλοχεύει κίνδυνος περιορισμού ή κατάλυσης κατοχυρωμένων στο Σύνταγμα του τελευταίου θεμελιωδών δικαιωμάτων. Μάλιστα, προς επίρρωση της θέσης του επικαλέστηκε το **άρθρο 53 ΧΘΔΕΕ** υπό την έννοια ότι αυτό κατοχυρώνει την προτεραιότητα εφαρμογής των εθνικών συνταγματικών κανόνων, όταν η προστασία που παρέχουν αυτοί υπερβαίνει εκείνης του Χάρτη.

Επί των ανωτέρω, το ΔΕΕ απεφάνθη ότι στο πεδίο των ερήμην καταδικαστικών αποφάσεων δεν νοείται άρνηση εκτέλεσης του ΕΕΣ για λόγους άλλους από εκείνους που μνημονεύονται περιοριστικά στο άρθρο 4α της ΑπΠλ. Η ίδια η εισαγωγή της εν λόγω διάταξης κατέστη αναγκαία για την εξισορρόπηση των αντικρουόμενων συμφερόντων που συχνότερα από κάθε άλλο τομέα ανακύπτουν επί ερημοδικίας, η οποία από τη φύση της εγκυμονεί κινδύνους για τα δικαιώματα του εκζητουμένου, και ρυθμίζεται διαφορετικά στην εκάστοτε εθνική έννομη τάξη. Τούτων δοθέντων, για λόγους *εναρμόνισης* το πεδίο αυτό προκαθορίζεται πλήρως από το ενωσιακό δίκαιο και το άρ. 4α της ΑπΠλ 2002/584. Ωστόσο, το ΔΕΕ δεν σταμάτησε εκεί, αλλά διευκρίνισε περαιτέρω ότι η ερμηνεία που προτάθηκε από το Συνταγματικό

---

¹² Σημειωτέον ότι το άρθρο 4α της ΑπΠλ καθιστά επιτρεπτή την άρνηση εκτέλεσης ΕΕΣ λόγω μη παροχής δικαιώματος επανεκδίκασης της κατηγορίας, **μόνον εφόσον** ο εκζητούμενος δεν είχε λάβει γνώση για τη διεξαγωγή της εις βάρος του δίκης ή δεν είχε εκπροσωπηθεί σε αυτή από συνήγορο. Τουναντίον, στην υπόθεση Melloni, ο προσφεύγων είχε ενημερωθεί, αλλά και εκπροσωπηθεί στη δίκη από τους προηγούμενους συνηγόρους του, επομένως τηρήθηκαν οι ελάχιστες εκείνες δικονομικές εγγυήσεις που θέτει το ενωσιακό δίκαιο προς χάριν του ερημοδικασθέντος, προκειμένου να καθίσταται επιτρεπτή η εκτέλεση του εντάλματος. Από την άλλη πλευρά, το ισπανικό δίκαιο εμφανίζεται πιο προστατευτικό απέναντι στον ερημοδικασθέντα, αφού εξαρτά την παράδοση του εκζητουμένου **σε κάθε περίπτωση** από την παροχή δικαιώματος επανάκρισης της υπόθεσης στο εκζητούν κράτος.

Δικαστήριο της Ισπανίας, σύμφωνα με την οποία το άρ. 53 ΧΘΔΕΕ εισάγει *ρήτρα ευνοϊκότερου καθεστώτος*, υπονομεύει την αρχή της υπεροχής του ενωσιακού δικαίου. Το άρθρο 53 ΧΘΔΕΕ διακρίνεται από το άρθρο 53 ΕΣΔΑ, αφού η τελευταία αποτελεί «*κατώφλι*» προστασίας, υπό την έννοια ότι υφίσταται απεριόριστη δυνατότητα διεύρυνσης των προστατευτικών μέτρων που κατοχυρώνει η ΕΣΔΑ σε εθνικό επίπεδο, ενώ αντιθέτως ο Χάρτης συνιστά την «*οροφή*», ήτοι το ανώτατο όριο της παρεχόμενης προστασίας *εντός των πεδίων πλήρως προκαθορισμένης από το ενωσιακό δίκαιο δράσης*.¹³ Κατά συνέπεια, από τη στιγμή που ο υπό εξέταση θεσμός προηγμένης διακρατικής δικαστικής συνεργασίας μεταξύ των μελών της Ε.Ε. σκοπεύει ακριβώς στην *αποτελεσματική* λειτουργία του μηχανισμού του ΕΕΣ, η *απαρέγκλιτη* προσήλωση στην αρχή της υπεροχής του ενωσιακού δικαίου αποτελεί *conditio sine qua non* για την επιτυχία του εγχειρήματος. Όταν λοιπόν κατωτέρω θα εξετάζουμε το ενδεχόμενο άρνησης εκτέλεσης του Εντάλματος λόγω παραβίασης θεμελιώδους δικαιώματος του εκζητουμένου, καθίσταται σαφές ότι το επίμαχο δικαίωμα δύναται να έχει καταλυτική επίδραση **μόνον υπό την ενωσιακή του όψη**.

6. Η προοδευτική μετατόπιση της νομολογίας του ΔΕΕ από τη φάση της «τυφλής εμπιστοσύνης» σε εκείνη της «ελεγχόμενης εμπιστοσύνης»

6.1.Υφίσταται ένα αμάχητο τεκμήριο σεβασμού των ενωσιακών θεμελιωδών δικαιωμάτων;

Κατά την αρχική φάση της νομολογίας του, το ΔΕΕ δεν φαίνεται αποδέχεται τη δυνατότητα αδρανοποίησης ή κατάλυσης του μηχανισμού του ΕΕΣ ένεκα παραβίασης ενωσιακού θεμελιώδους δικαιώματος, υπό την αιτιολογία ότι **δεν μπορεί καν να ελεγχθεί η βασιμότητα μιας τέτοιας παραβίασης υπό το πρίσμα της αρχής της αμοιβαίας εμπιστοσύνης, ιδωμένης στην απόλυτη μορφή της**. Έτσι ιδρύεται ένα αμάχητο (δηλ. ανεπίδεκτο ανταπόδειξης) τεκμήριο σεβασμού των δικαιωμάτων και των αρχών που κατοχυρώνονται στο άρθρο 2 ΣΕΕ από πλευράς όλων των κρατών μελών που συνθέτουν τον ΧΕΑΔ. Γίνεται, λοιπόν, κατ' επέκταση αντιληπτό ότι κατά το χρονικό αυτό στάδιο προτεραιότητα έχει η αποτελεσματικότητα της ενωσιακής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις, και όχι η προστασία του εκζητουμένου· στόχος ο οποίος ενίοτε «βραχυκυκλώνει» το μηχανισμό του ΕΕΣ, αποπροσανατολίζοντάς τον ως προς το λειτουργικό σκοπό που υπηρετεί.

¹³ Α. Τζαννετής, «Ο διάλογος μεταξύ ΔΕΕ και Ανωτάτων Εθνικών Δικαστηρίων για τη σχέση μεταξύ ενωσιακού δικαίου και εθνικών Συνταγμάτων», ΠοινΧρ 2019, σελ. 323-324.

Οι ανωτέρω νομολογιακές παραδοχές αποκρυσταλλώθηκαν εν πρώτοις στην απόφαση **Radu**,¹⁴ όπου τέθηκε ειδικώς η προβληματική σχετικά με το κατά πόσο η παραβίαση δικαιώματος που κατοχυρώνεται στον ΧΘΔΕΕ θέτει όρια στην αρχή της αμοιβαίας αναγνώρισης κατά την εκτέλεση ΕΕΣ. Η εν θέματι υπόθεση αφορούσε στον ρουμανικής καταγωγής καταδικασθέντα, Radu, ο οποίος συνελήφθη στη Ρουμανία σε εκτέλεση πλειόνων ενταλμάτων σύλληψης που είχαν εκδοθεί εις βάρος του από τις γερμανικές αρχές για το αδίκημα της ληστείας. Προς απόκρουση της εκτέλεσης των Ενταλμάτων, ο προσφεύγων επικαλέστηκε την παραβίαση θεμελιωδών δικαιωμάτων του που κατοχυρώνονται στον ΧΘΔΕΕ και στην ΕΣΔΑ, και συγκεκριμένα της αρχής της δίκαιης δίκης, δεδομένου ότι δεν κλήθηκε προς ακρόαση πριν την έκδοση του ΕΕΣ ούτε είχε πρόσβαση σε συνήγορο προς υπεράσπισή του (άρ. 48 παρ. 2 ΧΘΔΕΕ). Κατόπιν τούτων, το αρμόδιο δικαστήριο της Γερμανίας απέστειλε προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΕ, διερωτώμενο αν έχει δικαίωμα να αρνηθεί την παράδοση του εκζητούμενου, στην περίπτωση που διερευνηθεί και διαπιστωθεί η βασιμότητα της παραβίασης, για την οποία παραπονέθηκε ο τελευταίος.

Συναφώς, παρά την πιο μετριοπαθή πρόταση της Γενικής Εισαγγελέως, Sharpston, περί θεώρησης του τεκμηρίου εμπιστοσύνης ως **μαχητού**, το ΔΕΕ απεφάνθη κάθετα αρνητικά, επικεντρώνοντας τις αναπτύξεις του στην ανάδειξη της θεμελιώδους σημασίας που υπέχει η αρχή της εμπιστοσύνης για την αποτελεσματικότητα του απλοποιημένου συστήματος παράδοσης που μελετούμε. Δοθείσης αυτής ακριβώς της εμπιστοσύνης, η άρνηση εκτέλεσης του εντάλματος είναι δυνατή μόνο στις περιοριστικά αναφερόμενες στην ΑπΠλ περιπτώσεις, και δεν νοείται επέκταση αυτών προς το πεδίο των ενωσιακών θεμελιωδών δικαιωμάτων, τα οποία θεωρείται αυτονόητο ότι γίνονται σεβαστά, επί τη βάση της διακηρυκτικής αναφοράς του άρ. 2 ΣΕΕ. Πέραν τούτων, το ΔΕΕ υπογράμμισε -εκ του περισσού- ότι στην υπό κρίση περίπτωση δεν συντρέχει καν παραβίαση του άρθρου 48 ΧΘΔΕΕ, καθώς η ιδιαίτερη φύση του Εντάλματος που εκδίδεται *προς εκτέλεση ποινής* δεν συνάδει με την παροχή δυνατότητας *προηγούμενης* ακρόασης, μιας που σε αντίθετη περίπτωση θα απολείπετο το στοιχείο του αιφνιδιασμού που είναι απαραίτητο για να τελεσφορήσει η εκτέλεση.

---

¹⁴ ΔΕΕ, **Radu C-396/11**, απόφαση της 29^{ης}.01.2013 [Τμήμα Ευρείας Συνθέσεως].

Απέναντι στην ανωτέρω απόφαση ασκήθηκε έντονη κριτική από τη θεωρία, υπό την ιδέα ότι δια αυτής νομιμοποιείται η άκριτη υποχώρηση του ανθρωπίνων δικαιωμάτων έναντι της αποτελεσματικής λειτουργίας του μηχανισμού του ΕΕΣ, για την εμπέδωση καθεστώτος ασφάλειας εντός του ΧΕΑΔ.¹⁵ Περαιτέρω, η κρίση επί της Radu παραγνωρίζει την παράλληλη υποχρέωση που υπέχουν τα κράτη μέλη για προστασία των δικαιωμάτων βάσει του άρθρου 6 ΣΕΕ, και φαίνεται να αγκιστρώνεται από τα δεδομένα της συγκεκριμένης υπόθεσης, αποτυγχάνοντας να συλλάβει τη γενική εικόνα σε επίπεδο αρχών του δικαίου της Ε.Ε. Τέλος, δέον να επισημανθεί ότι η επίδραση της εν θέματι απόφασης εκτείνεται και στο εθνικό δίκαιο των κρατών μελών. Αναλυτικότερα, παρά τη μη ρητή σχετική πρόβλεψη στην ΑπΠλ, αρκετές εθνικές έννομες τάξεις επέλεξαν να επεκτείνουν την παρεχόμενη στον εκζητούμενο προστασία έναντι του κινδύνου παράδοσης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η νομοθεσία της Γερμανίας, δεδομένου ότι στο άρ. 73 του Νόμου περί Διεθνούς Δικαστικής Συνδρομής σε Ποινικές Υποθέσεις [Gesetz über die internationale Rechtshilfe in Strafsachen (IRG)] διακηρύσσεται η απαγόρευση διακρατικής συνεργασίας, **εφόσον αυτή κατατείνει σε παραβίαση των δικαιωμάτων του άρ. 6 ΣΕΕ**. Τέτοιας λογής διατάξεις - απότοκα αυτού του ιδιάζοντος «νομοθετικού ακτιβισμού», οι οποίες ανέκαθεν αντιμετωπίζονταν με σκεπτικισμό από τους θεσμούς της Ε.Ε.,¹⁶ πλέον, την επαύριο της απόφασης Radu, καθίστανται κανονιστικά ανίσχυρες από τη στιγμή που προσκρούουν σε ενωσιακής προέλευσης κανόνα υπερνομοθετικής ισχύος. Μολαταύτα, ακόμη και κατόπιν των ανωτέρων εξελίξεων, τα εθνικά δικαστήρια, με προεξάρχοντα εκείνα της Γερμανίας, αρνούνται να αναγνωρίσουν την αδρανοποίηση του εθνικού τους δικαίου ενόψει των αντίθετων σταθμίσεων που εισάγει η ΑπΠλ, γεγονός που μαρτυρά την ανάγκη αλλαγής παραδείγματος στο πεδίο που εξετάζουμε, ώστε να επιτευχθεί η αρτιότερη προστασία του εκζητουμένου, ο οποίος δεν νοείται να υποβαθμίζεται σε αντικείμενο του μηχανισμού προηγμένης δικαστικής συνεργασίας του ΕΕΣ.

6.2. Η ενδιάμεση φάση του επιτρεπτού ελέγχου της αμοιβαίας εμπιστοσύνης σε «εξαιρετικές περιπτώσεις»

¹⁵ **Μ. Καϊόφα-Γκμπάντι**, «Νομολογία του ΔΕΕ και ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης: βασικές κατευθύνσεις και σύγχρονες τάσεις», ΠοινΔικ 2019, σελ. 158.

¹⁶ Δηλωτικός αυτής της στάσης αποδοκμασίας είναι ο χαρακτηρισμός των εν θέματι εθνικών διατάξεων ως «ενοχλητικών» (disturbing) από την ίδια την Επιτροπή.

Το πρώτο αποφασιστικό ρήγμα στην απολυτότητα του τεκμηρίου σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων ως έκφανσης της αρχής της αμοιβαίας εμπιστοσύνης επήλθε μέσω της **Γνωμοδότησης υπ' αριθμ. 2/2013 του ΔΕΕ**. Στην τελευταία, η οποία διατυπώθηκε επί ενός Σχεδίου Συμφωνίας για την προσχώρηση της Ε.Ε. στην ΕΣΔΑ, το ΔΕΕ έλαβε αρνητική θέση αναφορικά με το ενδεχόμενο της προσχώρησης, υπό την αιτιολογία ότι αυτή είναι ασύμβατη με την θεμελιώδη για το ενωσιακό δίκαιο αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης. Η άρνηση αυτή βασίστηκε σε δύο σημεία: **πρώτον**, στο γεγονός ότι βάσει του άρθρου 53 ΕΣΔΑ παρέχεται το δικαίωμα στα συμβαλλόμενα μέρη του Συμβουλίου της Ευρώπης να θεσπίζουν στο εσωτερικό τους δίκαιο υψηλότερο επίπεδο προστασίας σε σχέση με την ΕΣΔΑ, δυνατότητα η οποία δεν παρέχεται από το άρθρο 53 ΧΘΔΕΕ, και **δεύτερον**, στην **υποχρέωση ελέγχου** της τήρησης των θεμελιωδών δικαιωμάτων από πλευράς των υπόλοιπων κρατών μελών. Ιδίως ως προς την τελευταία, το ΔΕΕ υπογραμμίζει -και εδώ εντοπίζεται η κάμψη της απολυτότητας του κανόνα- ότι η αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης θα ετίθετο εκποδών με την εισαγωγή μιας τέτοιας υποχρέωσης στο οικοδόμημα της Ε.Ε., από τη στιγμή που η εμπιστοσύνη επιτάσσει σε όλα τα κράτη μέλη να θεωρούν, **εκτός αν συντρέχουν εξαιρετικές περιστάσεις**, ότι τα ομόλογά τους συμμορφώνονται αυτονοήτως με τα ενωσιακά θεμελιώδη δικαιώματα.

Με αυτό τον τρόπο, ήτοι με την επίκληση των «**εξαιρετικών περιστάσεων**», όπως τις απέδωσε το Δικαστήριο, διανοίχθηκε η δυνατότητα κλονισμού της αμοιβαίας εμπιστοσύνης και εγκαθίδρυσης -έστω και σε πρωτόλεια ακόμη μορφή- ενός «αμοιβαίου ελέγχου» της τήρησης των θεμελιωδών δικαιωμάτων εντός της Ε.Ε. Μάλιστα, από τη συνδυαστική επισκόπηση των ανωτέρω πεδίων σύγκρουσης μεταξύ των δύο νομικών συστημάτων προστασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων συνάγεται η διαπίστωση ότι το ΔΕΕ ευθυγραμμίζεται απολύτως με τις παραδοχές της προεκτεθείσας απόφασης Melloni, με συνέπεια να παραμένει ισχυρό το συμπέρασμα στο οποίο καταλήξαμε στον οικείο τόπο (βλ. ανωτέρω, υπό 5), ότι δηλαδή η εκτέλεση του ΕΕΣ δύναται να ελεγχθεί **σε εξαιρετικές περιπτώσεις** με γνώμονα την τήρηση **αποκλειστικά των ενωσιακών**¹⁷ -και όχι των ενδεχομένως προστατευτικότερων εθνικών- **θεμελιωδών δικαιωμάτων**.

---

¹⁷ Η εκ της Γνωμοδότησης 2/2013 παραδοχή ότι ως «εξαιρετική περίπτωση» νοείται η παραβίαση μόνο των ενωσιακών και όχι των εθνικών θεμελιωδών δικαιωμάτων επιβεβαιώνεται και στη νομολογία του ΔΕΕ, με χαρακτηριστική την **Υπόθεση Jeremy F. C-168/13**, απόφαση της 30^{ης}.05.2013, όπου κρίθηκε

Η ενσωμάτωση της ανωτέρω παραδοχής στη νομολογία του ΔΕΕ περί της ενδεχόμενης παραβίασης θεμελιωδών δικαιωμάτων στο πλαίσιο της εκτέλεσης ΕΕΣ επιχειρήθηκε εν πρώτοις στην υπόθεση **Lanigan**.¹⁸ Εν προκειμένω το Ανώτατο Δικαστήριο της Ιρλανδίας απέστειλε προδικαστικό ερώτημα, περί του αν προσβάλλονται θεμελιώδη δικαιώματα του εκζητουμένου σε περίπτωση υπέρβασης της προβλεπόμενης στην ΑπΠλ (άρθρα 15 και 17) προθεσμία, εντός της οποίας οφείλει το κράτος εκτέλεσης να αποφασίσει αν ο εκζητούμενος θα παραδοθεί στο κράτος έκδοσης του ΕΕΣ, και συνακόλουθα εάν σε αυτή την περίπτωση αποκλείεται η παράδοση και επιβάλλεται η απόλυση του εκζητουμένου από τις φυλακές. Το Δικαστήριο έκρινε συναφώς ότι η κράτηση του εκζητουμένου πέραν των ορίων που καθορίζει η ΑπΠλ **δεν αντιβαίνει** στο άρθρο 6 του Χάρτη, εφόσον η διαδικασία εκτέλεσης διεξήχθη με τον προσήκοντα τρόπο (in a diligent manner) και η διάρκεια της κράτησης δεν είναι υπερβολική (excessive), συνεκτιμωμένων διαφόρων παραγόντων, όπως είναι η τυχόν ολιγωρία των αρχών και η υπαιτιότητα του εκζητουμένου για την καθυστέρηση.¹⁹ Από την προεκτεθείσα δικαιοδοτική κρίση συνάγεται το συμπέρασμα ότι ναι μεν στη συγκεκριμένη υπόθεση δεν διαπιστώθηκε παραβίαση θεμελιώδους δικαιώματος, ωστόσο η τελευταία δύναται να αποτελέσει αντικείμενο ελέγχου υπό το πρίσμα του άρθρου 1 παρ. 3 της ΑπΠλ, αφού συνιστά «εξαιρετική περίπτωση». Ωστόσο, ο περιορισμός της σχετικής κρίσης σε παραβιάσεις ακραίας έντασης (εκεί παραπέμπει το επίθετο «υπερβολικός»), γενομένης αποδεκτής της ελαστικοποίησης της προθεσμίας μέχρι το ακρότατο αυτό όριο, είναι δηλωτική της στάσης του ΔΕΕ, το οποίο, υπηρετώντας την αρχή της σκοπιμότητας, θέτει σε προτεραιότητα την αποτελεσματική λειτουργία του μηχανισμού του ΕΕΣ, έναντι της προστασίας των δικαιωμάτων του εκζητουμένου.

7. Η παραβίαση της απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης (Άρθρο 4 ΧΘΔΕΕ) ως λόγος άρνησης εκτέλεσης του ΕΕΣ

Μεταβαίνοντας στο κυρίως αντικείμενο της μελέτης, στην παρούσα ενότητα πρόκειται να τεθεί στο επίκεντρο των αναπτύξεών μας η δυνατότητα αδρανοποίησης του μηχανισμού του ΕΕΣ σε περίπτωση που έχει εμφολοχωρήσει στην έννομη τάξη του εκζητούντος κράτους **παραβίαση της απαγόρευσης απάνθρωπης και**

ότι στο πλαίσιο της εφαρμογής της ΑπΠλ 2002/584 τα κράτη μέλη δεσμεύονται μόνο από τις αρχές του άρθρου 6 ΣΕΕ και από τα θεμελιώδη δικαιώματα που προβλέπονται στον Χάρτη.

¹⁸ ΔΕΕ, **Υπόθεση Lanigan C-237/15**, απόφαση της 16.07.2015 (Τμήμα Μείζονος Συνθέσεως).

¹⁹ ΔΕΕ, **Υπόθεση Lanigan C-237/15**, όπ.π., σκ. 58-59.

εξουτελιστικής μεταχείρισης. Εν πρώτοις, δεδομένου του απόλυτου χαρακτήρα της εν λόγω απαγόρευσης και της μέγιστης εγγύτητάς της στην αρχή της αξίας του ανθρώπου, θα λέγαμε ότι είναι μάλλον αυτονόητη η καταλυτική επίδραση της παραβίασης του συγκεκριμένου δικαιώματος, από τη στιγμή που το ΔΕΕ δέχθηκε και εξέτασε ως «εξαιρετική περίπτωση» το ενδεχόμενο παραβίασης του δικαιώματος στην προσωπική ελευθερία (άρθρο 6 ΧΘΔΕΕ - βλ. ανωτέρω υπό 6.2).²⁰ Ωστόσο, όπως απεδείχθη από τις αποφάσεις Radu και Melloni, τα πράγματα δεν ήταν τόσο αυτονόητα, τουλάχιστον στο πεδίο της ενωσιακής ποινικής συνεργασίας, αφού το ΔΕΕ δεν επεξέτεινε απευθείας τη σχετική νομολογία του προς αυτή την κατεύθυνση.

7.1. Δάνειες νομολογιακές παραδοχές από το συναφές πεδίο του Ασύλου

Η πρώτη απόφαση στη νομολογία του ΔΕΕ, η οποία έκανε δεκτή την κατάλυση ενός μηχανισμού προηγμένης διακρατικής συνεργασίας στο πλαίσιο του ΧΕΑΔ, λόγω παραβίασης της απαγόρευσης απάνθρωπης και εξουτελιστικής μεταχείρισης, δεν ανάγεται σε ποινική υπόθεση, αλλά στον συναφή τομέα του ασύλου. Σημειωτέον ότι η συνάφεια εν προκειμένω δεν θεμελιώνεται στο αντικείμενο της συνεργασίας, αλλά στο γεγονός ότι σε αμφότερες τις περιπτώσεις διακυβεύονται εξίσου θεμελιώδη δικαιώματα, με συνέπεια η επέκταση των νομολογιακών παραδοχών περί ασύλου και στο πεδίο της ενωσιακής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις να παρουσιάζεται όχι μόνο δικαιολογημένη, αλλά και επιβεβλημένη.

7.1.1. Το κριτήριο των «συστημικών ελλείψεων» - Απόφαση N.S. και M.E.

Η αρχή έγινε με την απόφαση N.S. και M.E.,²¹ η οποία δεν αποτελεί υπερβολή να λεχθεί ότι προσέλαβε διαστάσεις «αλλαγής παραδείγματος», εδραιώνοντας τη σύγχρονη θέση ότι η εμπιστοσύνη μεταξύ των κρατών μελών της Ε.Ε. δεν είναι ούτε τυφλή, ούτε αμάχητη, αλλά *ελεγχόμενη*. Κατά τα πραγματικά της περιστατικά αφορούσε σε υπόθεση επαναπροώθησης στην Ελλάδα προσφύγων από το Αφγανιστάν, το Ιράν και την Αλγερία, οι οποίοι αρχικώς αιτήθηκαν πολιτικό άσυλο από το Ηνωμένο Βασίλειο και την Ιρλανδία. Βάσει του Κανονισμού του Δουβλίνου, οι αρχές του Ηνωμένου Βασιλείου που επιλήφθηκαν έκριναν ότι αρμόδια για την εξέταση του αιτήματος ασύλου είναι η Ελλάδα ως πρώτη χώρα υποδοχής στο έδαφος της Ε.Ε. Ωστόσο, οι ενδιαφερόμενοι προσέφυγαν κατά αυτής της απόφασης,

²⁰ Α. Τζαννετής, «Η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων του εκζητουμένου στην ενωσιακή ποινική συνεργασία», Π.Ν. Σάκκουλας 2020, σελ. 200.

²¹ ΔΕΕ, N.S. και M.E. συνεκδικαζόμενες C-411 και 493/2010, απόφαση της 21^{ης} 12.2011.

επικαλούμενοι τις δυσμενείς συνθήκες κράτησης και διαμονής που επικρατούσαν κατά τον επίμαχο χρόνο στην Ελλάδα, οι οποίες εγκυμονούσαν πραγματικό κίνδυνο να υποστούν οι αιτούντες άσυλο απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση από την επαναπροώθησή τους στη χώρα μας. Τα δευτεροβάθμια εθνικά δικαστήρια του Ηνωμένου Βασιλείου και της Ιρλανδίας που κλήθηκαν να αποφανθούν επί των ανωτέρω προσφυγών απέστειλαν προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΕ, εκφράζοντας προβληματισμό σχετικά με το κατά πόσο τα κράτη τους είχαν την υποχρέωση να ελέγξουν και να επιβεβαιώσουν την τήρηση των θεμελιωδών δικαιωμάτων από πλευράς της Ελλάδας, και σε περίπτωση που διαπιστωθεί παραβίαση, αν οφείλουν να μην προχωρήσουν σε επαναπροώθηση, αναλαμβάνοντας τα ίδια την ευθύνη για την εξέταση του αιτήματος χορήγησης ασύλου.

Αποφαινόμενο επί των ανωτέρω, το ΔΕΕ εκκινεί το συλλογισμό του από τη διατύπωση του κανόνα της προτεραιότητας της αρχής της τεκμαιρόμενης αμοιβαίας εμπιστοσύνης, η οποία αποτελεί θεμέλιο του ενωσιακού οικοδομήματος, και κατ' επέκταση του Κοινού Ευρωπαϊκού Συστήματος Ασύλου (ΚΕΣΑ). Ωστόσο, συνεχίζει παρεκκλίνοντας από την απολυτότητα αυτής της θέσης, καθώς αναγνωρίζει τον κίνδυνο παραβίασης θεμελιωδών δικαιωμάτων του αιτουμένου πολιτικό άσυλο κατά τη μεταγωγή του από ένα κράτος σε ένα άλλο και την ενδεχόμενη επίδρασή του στο μηχανισμό της χορήγησης ασύλου. Ειδικότερα, το ΔΕΕ επισημαίνει πως δεν αρκεί οποιαδήποτε παραβίαση θεμελιώδους δικαιώματος, προκειμένου να επέλθει κατάλυση της διακρατικής συνεργασίας, καθώς σε διαφορετική περίπτωση θα ήταν σαν να ετίθετο μία επιπλέον (αρνητική) προϋπόθεση κατά τον προσδιορισμό του αρμόδιου κράτους για την εξέταση του αιτήματος ασύλου, η οποία θα πρέπει να εξετάζεται σε κάθε περίπτωση, περιορίζοντας τη λειτουργική αποτελεσματικότητα και την ταχύτητα της διαδικασίας. Τουναντίον, μόνο σε περίπτωση που διαπιστώνται «*συστημικές ελλείψεις*» (systemic deficiencies) στο κατά τα λοιπά υπεύθυνο κράτος, οι οποίες δημιουργούν την εύλογη πεποίθηση («*πραγματικός κίνδυνος*») ότι ο αιτούμενος πολιτικό άσυλο πρόκειται να υποστεί απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση (άρθρο 4 ΧΘΔΕΕ), είναι δυνατή η ανατροπή του μαχητού τεκμηρίου σεβασμού των θεμελιωδών δικαιωμάτων.²² Μονάχα σε αυτή την περίπτωση, λοιπόν, όταν δηλαδή οι παθογένειες του κράτους προς το οποίο θα γινόταν η προώθηση είναι τόσο σοβαρές και εξόφθαλμες, είναι δυνατόν να καταλογιστούν στο έτερο κράτος που

---

²² ΔΕΕ, Ν.Σ. και Μ.Ε. συνεκδικαζόμενες C-411 και 493/2010, όπ.π., σκ. 106.

τις παραγνωρίζει, καθώς ακριβώς δεν είναι δυνατόν να του είναι άγνωστες. Επί του πραγματικού της υπόθεσης που μελετούμε, το ΔΕΕ έκρινε πως η διαδικασία χορήγησης ασύλου και οι συνθήκες κράτησης και διαμονής των προσφύγων στην Ελλάδα εμφανίζουν συστημικές ελλείψεις, στις οποίες ελλοχεύει ο κίνδυνος της απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης, με συνέπεια η επαναπροώθηση των προσφύγων στη χώρα μας να καθίσταται παράνομη. Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθεί πως με την εν θέματι απόφασή του το ΔΕΕ εναρμονίστηκε με τη νομολογία του ΕΔΔΑ, η οποία, αρχής γενομένης από την υπόθεση **M.S.S. κατά Ελλάδος και Βελγίου**,²³ εφαρμόζει επίσης το κριτήριο των **συστημικών ελλείψεων**, προκειμένου να θεμελιώσει την παραβίαση των ατομικών δικαιωμάτων.²⁴

7.1.2. Το «εξατομικευμένο κριτήριο» - Απόφαση C.K. και λοιποί: η γεφύρωση του νομολογιακού χάσματος μεταξύ ΔΕΕ και ΕΔΔΑ

Μολαταύτα, η σύγκλιση των νομολογιακών παραδοχών των δύο μεγάλων δικαιοδοτικών οργάνων του ευρωπαϊκού (εν ευρεία εννοία) χώρου δεν ήταν ακόμη απόλυτη, καθώς το ΕΔΔΑ, πέραν του αντικειμενικού κριτηρίου των συστημικών ελλείψεων, σε ορισμένες περιπτώσεις διαπίστωνε παραβίαση της απόλυτης απαγόρευσης απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης επί τη βάση μίας **αμιγώς εξατομικευμένης προσέγγισης**. Πιο συγκεκριμένα, η τελευταία υιοθετήθηκε από το Δικαστήριο του Στρασβούργου για πρώτη φορά στην υπόθεση **Tarakhel κατά Ελβετίας**.²⁵ Ως προς τα πραγματικά της περιστατικά, η τελευταία αφορούσε στη νομιμότητα της επαναπροώθησης στην Ιταλία (πρώτη χώρα υποδοχής) μιας οικογένειας Αφγανών προσφύγων με ανήλικα τέκνα που κατέφυγαν στην Ευρώπη, εγκαταλείποντας το Ιράν, όπου ζούσαν μέχρι πρότινος. Ειδικότερα, οι

---

²³ **ΕΔΔΑ (Τμήμα Ευρείας Σύνθεσης), M.S.S. κατά Ελλάδας και Βελγίου** (προσφυγή υπ' αριθ. 30696/09) απόφαση της 21ης Ιανουαρίου 2010, στο πλαίσιο της οποίας έγινε δεκτή η προσφυγή του παραπονούμενου Αφγανού πρόσφυγα, ο οποίος επικαλέστηκε της άσχημες συνθήκες κράτησης και διαβίωσης των προσφύγων στην Ελλάδα (χώρα πρώτης υποδοχής), όπου επεδίωκαν να τον επαναπροώθισουν οι βελγικές αρχές, στις οποίες υπέβαλε το αίτημα χορήγησης ασύλου. Εν προκειμένω, για την παραβίαση των άρθρων 2 και 3 ΕΣΔΑ καταδικάστηκε τόσο η χώρα μας, στην οποία υφίσταντο οι συστημικές ελλείψεις, αλλά και το Βέλγιο, στο οποίο καταλογίστηκε η παραγνώρισή τους, δια της επαναπροώθησης του αιτουμένου πολιτικό άσυλο παρά τον πραγματικό κίνδυνο να υποστεί αυτός απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση.

²⁴ **C. Costello**, «The Ruling of the Court of Justice in NS/ME on the fundamental rights of asylum seekers under the Dublin Regulation: Finally, an end to blind trust across the EU?» (2012), *Asiel&Migrantenrecht*, σελ. 83-92.

²⁵ **ΕΔΔΑ, Tarakhel κατά Ελβετίας** (προσφυγή υπ' αριθ. 29217/12), απόφαση της 4ης Νοεμβρίου 2014.

προσφεύγοντες, κατόπιν της άφιξής τους στην Ιταλία, αποφάσισαν να ταξιδέψουν πάλι και να πάνε αρχικά στην Αυστρία και έπειτα στην Ελβετία. Αίτηση ασύλου υπέβαλαν πρώτη φορά όταν έφτασαν στην τελευταία, πλην όμως σύμφωνα με τον Κανονισμό του Δουβλίνου υπεύθυνο κράτος εξέτασης του εν λόγω ήταν η Ιταλία, και εξ αυτού του λόγου διατάχθηκαν να αποχωρήσουν από την Ελβετία και να επιστρέψουν εκεί. Ενόψει τούτου, οι πρόσφυγες άσκησαν προσφυγή στο ΕΔΔΑ με το επιχείρημα ότι η απέλασή τους στην Ιταλία θα συνιστούσε παραβίαση του αρ. 3 ΕΣΔΑ, ένεκα των συνθηκών υποδοχής και διαβίωσης των αιτούντων άσυλο σε αυτή τη χώρα (έλλειψη εγκαταστάσεων υγιεινής και ιδιωτικού χώρου, κλίμα βίας μεταξύ των αιτούντων), η οποία έγινε δεκτή, και κατ' επέκταση κρίθηκε ότι θα εμφιλοχωρούσε παραβίαση της ΕΣΔΑ σε περίπτωση υλοποίησης της προοπτικής επαναπροώθησης από τις ελβετικές αρχές, αν αυτές δεν είχαν λάβει πρώτα τις απαιτούμενες διαβεβαιώσεις από τις ιταλικές αρχές, για την επικρατούσα κατάσταση στην οποία θα περιέρχονταν η οικογένεια κατά τη μεταφορά και εγκατάστασή της στην Ιταλία. Δια της συγκεκριμένης απόφασης ανετράπη το «μονοπάλιο» των συστημικών ελλείψεων, ως του μοναδικού -μέχρι τότε- παράγοντα που μπορούσε να κλονίσει το τεκμήριο της αμοιβαίας εμπιστοσύνης, και αναδείχθηκε η σημασία και η εξίσου καταλυτική επίδραση της εξατομικευμένης κρίσης περί παραβίασης της απαγόρευσης απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης.²⁶ Περαιτέρω, καθίσταται σαφές ότι το αντικείμενο και η φύση του πραγματικού κινδύνου απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης διαφέρουν, αναλόγως του υποκειμένου (εν προκειμένω, ανήλικοι πρόσφυγες) και τις ιδιαίτερων αναγκών του, ως προς τις οποίες το κράτος υποδοχής οφείλει να παράσχει ειδικές διαβεβαιώσεις ότι είναι σε θέση να τις ικανοποιήσει και να τις σεβαστεί.

Η ανωτέρω εξατομικευμένη προσέγγιση του ΕΔΔΑ εισήχθη λίγο αργότερα και στη νομολογία του ΔΕΕ, σηματοδοτώντας την πλήρη ευθυγράμμιση της δικαιοδοτικής προσέγγισης, **τουλάχιστον στο πεδίο του ασύλου**. Σε επίπεδο Ε.Ε., λοιπόν, απόφαση - σταθμό για την αποσύνδεση της αξιολόγησης περί παραβίασης του άρθρου 4 ΧΘΔΕΕ από την κατάφαση συστημικών ελλείψεων αποτέλεσε η **С.Κ. και λοιποί**.²⁷

²⁶ Για τη σημασία και την επίδραση της συγκεκριμένης απόφασης στη νομολογία του ΕΔΔΑ περί της αξιολόγησης του κινδύνου απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης κατά την εφαρμογή του Κανονισμού του Δουβλίνου περί ασύλου, βλ. σελ. **C. Costello, M. Mouzourakis**, «Reflections on Reading Tarakhel (December 12, 2014)», (2014) *Asiel&Migrantenrecht* Nr 10, σελ. 409-410.

²⁷ ΔΕΕ, **С.Κ. και λοιποί C-578/2016**, απόφαση της 16.02.2017.

Τα πραγματικά περιστατικά της τελευταίας αφορούσαν σε αίτηση χορήγησης ασύλου που υπέβαλε οικογένεια Σύριων προσφύγων με ανήλικο τέκνο στις αρχές της Σλοβενίας, ενώ αρμόδια για την εξέταση αυτού είχε βάσει του Κανονισμού του Δουβλίνου η Κροατία. Το ενδιαφέρον στη συγκεκριμένη υπόθεση έγκειται στο γεγονός ότι, παρόλο που οι κροατικές αρχές παρείχαν διαβεβαιώσεις ότι θα εξασφαλισθεί στην οικογένεια κατάλληλη διαμονή και πρόσβαση στο εθνικό σύστημα υγείας, οι πρόσφυγες προσέβαλαν την απόφαση περί επαναπροώθησης επικαλούμενοι όχι συστημικές ελλείψεις (άλλωστε, υπήρχαν διαβεβαιώσεις περί του αντιθέτου), αλλά τον **υποκειμενικό κίνδυνο απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης της μητέρας, η οποία έπασχε από σοβαρή ψυχιατρική ασθένεια με αυτοκτονικές τάσεις**. Συναφώς, το Ανώτατο Δικαστήριο της Σλοβενίας κατέφυγε στο ΔΕΕ, απευθύνοντάς του προδικαστικό ερώτημα περί του εάν το άρθρο 4 ΧΘΔΕΕ μπορεί να ερμηνευθεί με τέτοιο τρόπο, ώστε η μεταφορά πρόσφυγα σε άλλο κράτος να αποκλείεται σε περίπτωση που διαπιστώνεται **στο πλαίσιο της εξατομικευμένης κρίσης** κίνδυνος απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης του πρόσφυγα, ακόμη και αν δεν καταγράφονται συστημικές ελλείψεις στο σύστημα χορήγησης ασύλου του κράτους πρώτης υποδοχής.

Επί του συγκεκριμένου προδικαστικού ερωτήματος, ο Γενικός Εισαγγελέας Tanchev δεν παρέκκλινε από τις παραδοχές της προεκτεθείσας απόφασης N.S. και M.E., οι οποίες επικεντρώνονταν στην κρισιμότητα μόνο του αντικειμενικού κριτηρίου των συστημικών ελλείψεων, καίτοι αναγνώρισε πως η θέση αυτή έρχεται σε αντίθεση με τη νομολογία του ΕΔΔΑ (βλ. υπόθεση Tarakhel κατά Ελβετίας). Ωστόσο, το Δικαστήριο δεν υιοθέτησε με την εισαγγελική πρόταση, και διατύπωσε την κρίση ότι, δεδομένης της **απολυτότητας** του δικαιώματος που κατοχυρώνεται στο άρθρο 4 ΧΘΔΕΕ, και της ανάγκης **σύμφωνης με τη νομολογία του ΕΔΔΑ** ερμηνείας των αντίστοιχων δικαιωμάτων του Χάρτη (έτσι, άρ. 52 παρ. 3 ΧΘΔΕΕ), παραβίαση μπορεί να διαπιστώνεται σε κάθε περίπτωση που υφίσταται πραγματικός και αποδεδειγμένος κίνδυνος απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης, **ακόμη και αν αυτός δεν θεμελιώνεται σε συστημικές ελλείψεις**. Ειδικώς ως προς τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης που μελετούμε, το ΔΕΕ επισήμανε ότι όταν ο αιτούμενος πολιτικό άσυλο προσκομίζει ιατρικές βεβαιώσεις, οι οποίες πιστοποιούν ένα ιδιαίτερος σοβαρό πρόβλημα υγείας, τότε δημιουργείται υποχρέωση του κράτους μέλους που εξετάζει το ενδεχόμενο επαναπροώθησης να μην αρκεστεί στον έλεγχο

για συστημικές ελλείψεις, αλλά να προχωρήσει ένα βήμα παραπέρα, αξιολογώντας in concreto, βάσει του εξατομικευμένου κριτηρίου, αν ο συγκεκριμένος πρόσφυγας πρόκειται να τύχει της ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης που αρμόζει στην ιδιάζουσα κατάσταση της υγείας του. Σε διαφορετική περίπτωση, η μεταφορά του δέον να ανασταλεί προσωρινά, μέχρις ότου δηλαδή διαμορφωθούν οι κατάλληλες συνθήκες, ή, εάν αυτό είναι αδύνατον, να ματαιωθεί οριστικά (ενν. η μεταφορά του).

8. Η επίδραση της παραβίασης του άρθρου 4 ΧΘΔΕΕ στο πεδίο της ενωσιακής ποινικής συνεργασίας: ένας «άγραφος» λόγος άρνησης εκτέλεσης του ΕΕΣ; - Η θεμελιώδης απόφαση του ΔΕΕ Aranyosi / Căldăraru

Μολονότι, όπως φάνηκε αμέσως πριν, η πλούσια νομολογία περί ασύλου είχε δεχθεί ήδη από πολύ νωρίς το ενδεχόμενο αδρανοποίησης της προηγμένης ενωσιακής συνεργασίας σε περίπτωση παραβίασης της απαγόρευσης απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης, οι σχετικές νομολογιακές παραδοχές δεν επεκτάθηκαν απευθείας στον τομέα της ποινικής συνεργασίας σε επίπεδο Ε.Ε., όπως θα ήταν το αναμενόμενο.²⁸ Χρειάστηκε να μεσολαβήσει η «χαμένη ευκαιρία» της υπόθεσης Radu, αλλά ιδίως η καταλυτική επίδραση της νομολογίας του Γερμανικού Συνταγματικού Δικαστηρίου στην απόφαση «**Solange III**» -όπου έγινε επίκληση της ρήτρας της εθνικής συνταγματικής ταυτότητας για να αποκρουσθεί η εφαρμογή του ενωσιακού δικαίου και δη η υποχρέωση εκτέλεσης ΕΕΣ-,^{29,30} προκειμένου να επέλθει

---

²⁸ **A. Tinsley**, «The Reference in Case C-396/11 Radu: When does the Protection of Fundamental Rights Require Non-execution of a European Arrest Warrant?», *European Criminal Law Review* 2012, σελ. 344.

²⁹ **Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι**, «Η πρόσφατη νομολογία του ΔΕΕ σε ποινικές υποθέσεις: Η προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων στο ενωσιακό δίκαιο και η σημασία της για τον Έλληνα εφαρμοστή του δικαίου», *ΠοινΧρ* 2017, σελ. 571 · **Γ. Αναγνωσταράς**, «Θεμελιώδη δικαιώματα και ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης: Ο έμμεσος διάλογος του Δικαστηρίου της ΕΕ με το Γερμανικό Συνταγματικό Δικαστήριο», *Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου* 5/2016, σελ. 580-581, όπου σημειώνεται ότι δεν είναι τυχαίο το γεγονός πως η μεταστροφή της νομολογίας του ΔΕΕ δια της απόφασης Aranyosi/Căldăraru έλαβε χώρα μόλις 4 μήνες μετά την έκδοση της εμφατικής «Solange III» από πλευράς του Γερμανικού Συνταγματικού Δικαστηρίου.

³⁰ Εύστοχα επισημαίνεται από τον **Α. Τζαννετή**, *όπ.π.*, σελ. 216-217, ότι με τη μεταστροφή της νομολογίας του το ΔΕΕ δεν υποτάσσεται στην κρίση του Συνταγματικού Δικαστηρίου της Γερμανίας, αλλά προβαίνει σε μία εμφατική υπόμνηση, ότι και το ίδιο προστατεύει επαρκώς το δικαίωμα στην αξία του ανθρώπου, με συνέπεια να αποδεικνύεται περιττή η προβολή της σχετικής αιτίας στον εθνικό δικαστή, αντί της αποστολής προδικαστικού ερωτήματος στο ΔΕΕ, που είναι το αρμόδιο φυσικό Δικαστήριο για τη δικαιοδοτική διευθέτηση των σχετικών διαφορών.

η αξιούμενη *αλλαγή παραδείγματος* και στο χώρο της διακρατικής συνεργασίας εντός της Ε.Ε. σε ποινικές υποθέσεις.

Αυτή συντελέστηκε με την θεμελιώδη **απόφαση Aranyosi/Căldăraru**, στο πλαίσιο της οποίας το ΔΕΕ έκανε δεκτό ότι «εξαιρετική περίπτωση» που δικαιολογεί την υποχώρηση των αρχών της αμοιβαίας εμπιστοσύνης και της αμοιβαίας αναγνώρισης³¹ αποτελεί και ο σοβαρός κίνδυνος παραβίασης του άρθρου 4 του Χάρτη από το κράτος έκδοσης του ΕΕΣ, λόγω των δυσμενών συνθηκών κράτησης που επικρατούν σε αυτό. Πιο συγκεκριμένα, τα πραγματικά περιστατικά της εκτυλίσσονται σε δύο κατευθύνσεις, ως εξής: κατά του Ούγγρου πολίτη **Aranyosi** είχαν εκδοθεί δύο ευρωπαϊκά **εντάλματα σύλληψης με σκοπό την άσκηση ποινικής δίωξης** σε βάρος του στην Ουγγαρία, κατόπιν της σύλληψής του στη Γερμανία. Η αρμόδια γερμανική δικαστική αρχή που επιλήφθηκε της υποθέσεως, αναφερόμενη στις συνθήκες κράτησης σε ορισμένα ουγγρικά σωφρονιστικά καταστήματα, οι οποίες δεν πληρούσαν τα ελάχιστα ευρωπαϊκά πρότυπα, λόγω του υπερπληθυσμού των κρατουμένων, **ζήτησε πληροφορίες από την αντίστοιχη ουγγρική αρχή**, και συγκεκριμένα να της γνωρίσει σε ποιο κατάσταση επρόκειτο να εγκλεισθεί ο εκζητούμενος σε περίπτωση παράδοσής του. Η ουγγρική δικαστική αρχή απάντησε ότι το ουγγρικό δίκαιο προβλέπει για τα συγκεκριμένα αδικήματα ελαφρύτερες της στερητικής της ελευθερίας ποινές, και επομένως ότι δεν ήταν βέβαιη η κράτηση του, τονίζοντας παράλληλα ότι εν πάση περιπτώσει παρέχονταν εγγυήσεις που ευθυγραμμίζονται με τις κοινές αξίες του άρθρου 2 ΣΕΕ.

Αντίστοιχα, στην περίπτωση του **Căldăraru**, ο οποίος ήταν Ρουμάνος υπήκοος, εκδόθηκε **ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης με σκοπό την εκτέλεση ποινής**, κατόπιν αμετάκλητης απόφασης του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου της Βαρσοβίας, με την οποία αυτός καταδικάστηκε -μεταξύ άλλων- σε στερητική της ελευθερίας ποινή ενός έτους. Ωστόσο, δεδομένης της πλειάδας καταδικαστικών αποφάσεων του ΕΔΔΑ σε βάρος της Ρουμανίας, για παραβίαση του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ, εξαιτίας του εγκλεισμού των προσφευγόντων σε κελιά υπερβολικά μικρά και συνωστισμένα, ρυπαρά, χωρίς θέρμανση και ζεστό νερό, αλλά και της σχετικής έκθεσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων και της Απάνθρωπης ή Ταπεινωτικής Μεταχείρισης ή Τιμωρίας, **η επιληφθείσα δικαστική αρχή της**

---

³¹ Έτσι η **Γνωμοδότηση υπ' αριθμ. 2/2013 του ΔΕΕ** (για τις σχετικές αναπτύξεις, βλ. ανωτέρω, υπό 6.2).

Γερμανίας, όπου συνελήφθη ο καταδικασθείς, ανέστειλε τη διαδικασία παράδοσης.

Κατόπιν τούτων, το Δικαστήριο της Βρέμης, το οποίο ήταν αρμόδιο για την εκτέλεση αμφοτέρων των ως άνω ΕΕΣ απηύθυνε, και στις δύο περιπτώσεις, στο ΔΕΕ προδικαστικό ερώτημα για να διευκρινισθεί αν το άρθρο 1 παρ. 3, της ΑπΠλ έχει την έννοια ότι, σε περίπτωση που υφίστανται σοβαρά στοιχεία τα οποία μαρτυρούν ότι οι συνθήκες κράτησης στο κράτος μέλος έκδοσης του ΕΕΣ, δεν συνάδουν προς τα θεμελιώδη δικαιώματα, ιδίως προς το άρθρο 4 του ΧΘΔΕΕ, η δικαστική αρχή εκτέλεσης δύναται ή οφείλει να αρνηθεί την εκτέλεση ΕΕΣ, εκδοθέντος κατά προσώπου προς τον σκοπό της άσκησης ποινικών διώξεων ή προς εκτέλεση στερητικής της ελευθερίας ποινής, ή αν δύναται ή οφείλει να εξαρτήσει την παράδοση του προσώπου αυτού από τη λήψη από το κράτος μέλος πληροφοριών, δυνάμενων να παράσχουν εγγυήσεις ως προς τη συμβατότητα των συνθηκών αυτών με τα θεμελιώδη δικαιώματα. Από πλευράς του το ΔΕΕ, λόγω της συνάφειας μεταξύ των ως άνω υποθέσεων, προχώρησε σε **συνεκδίκασή** τους και **κατέληξε στην κρίση** ότι τα άρθρα 1§3, 5 και 6§1 της Απόφασης-Πλαίσιο έχουν την έννοια ότι, εφόσον υπάρχουν αντικειμενικά, αξιόπιστα, συγκεκριμένα και δεόντως ενημερωμένα στοιχεία τα οποία μαρτυρούν την ύπαρξη **συστημικών ή γενικευμένων πλημμελειών**, η δικαστική αρχή εκτέλεσης οφείλει να εκτιμήσει, συγκεκριμένα και με ακρίβεια, αν συντρέχουν σοβαροί και αποδεδειγμένοι λόγοι να θεωρηθεί ότι το πρόσωπο εις βάρος του οποίου έχει εκδοθεί ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης θα διατρέξει, λόγω των συνθηκών κράτησής του στο κράτος μέλος έκδοσης, **πραγματικό κίνδυνο απάνθρωπης ή εξευτελιστικής μεταχείρισης, κατά την έννοια του άρθρου 4 του ΧΘΔΕΕ** σε περίπτωση παράδοσής του στο εν λόγω κράτος-μέλος. Προς το σκοπό αυτό, οφείλει να ζητήσει την **προσκόμιση συμπληρωματικών πληροφοριών από την δικαστική αρχή έκδοσης**, η οποία βαρύνεται να διαβιβάσει τις πληροφορίες αυτές εντός της προθεσμίας που τάσσεται σε τέτοιο αίτημα. Σημειωτέον ότι έως ότου παραληφθούν οι εν θέματι συμπληρωματικές πληροφορίες βάσει των οποίων μπορεί να αποκλείσει την ύπαρξη ενός τέτοιου κινδύνου, **αναστέλλεται η διαδικασία της εκτέλεσης**. Εάν, τέλος, η ύπαρξη τέτοιου κινδύνου δεν μπορεί να αποκλειστεί εντός εύλογης προθεσμίας, η εν λόγω αρχή οφείλει να αποφασίσει εάν πρέπει να τερματίσει οριστικά τη διαδικασία παράδοσης.

Πιο συγκεκριμένα, ο σχετικός έλεγχος από πλευράς του κράτους εκτέλεσης του ΕΕΣ γίνεται σε **δύο στάδια**, στο πλαίσιο του καλουμένου «**τεστ Aranyosi**», το οποίο παγιώθηκε στη νομολογία του ΔΕΕ, και ακολουθείται σε όλες τις συναφείς υποθέσεις. Σε πρώτο στάδιο, διεξάγεται ένας γενικός έλεγχος, προκειμένου να διαπιστωθεί αν υφίστανται **συστημικές ελλείψεις** στο κράτος που ζητά την παράδοση. Η κρίση αυτή δέον να στηριχθεί σε αντικειμενικά, αξιόπιστα, συγκεκριμένα και δέοντως ενημερωμένα στοιχεία σχετικά με τις συνθήκες κράτησης στο κράτος έκδοσης, τα οποία μπορεί να συνάγονται από αποφάσεις του ΕΔΔΑ ή δικαστηρίων του κράτους έκδοσης ή εκθέσεις και έγγραφα οργάνων του Συμβουλίου της Ευρώπης ή του ΟΗΕ. **Ωστόσο, η ύπαρξη τέτοιων πλημμελειών που έχουν προσλάβει διαστάσεις συστημικών ελλείψεων δεν αρκεί αφεαυτή για την αδρανοποίηση του μηχανισμού του ΕΕΣ.** Επιπροσθέτως, χρειάζεται να λαμβάνει χώρα σε δεύτερο στάδιο ένας **εξατομικευμένος έλεγχος**, προκειμένου να διαφανεί κατά πόσο ο **συγκεκριμένος εκζητούμενος διατρέχει κίνδυνο να υποστεί απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση** ως συνέπεια των ανωτέρω συστημικών ελλείψεων, οι οποίες έχουν δυσμενή επίδραση **in concreto, στις ιδιαιτερότητες δηλαδή του συγκεκριμένου κάθε φορά εκζητούμενου.** Κατά συνέπεια, παρατηρείται ότι σε υποθέσεις προηγμένης ενωσιακής ποινικής συνεργασίας αξιοποιούνται από το ΔΕΕ αμφότερα τα κριτήρια που διαπλάσθηκαν στη νομολογία τόσο του ΕΔΔΑ (βλ. ενδεικτικά υποθέσεις M.S.S. κατά Ελλάδας και Βελγίου, και Tarakhel κατά Ελβετίας), όσο και του ΔΕΕ στο πεδίο του ασύλου (βλ. υποθέσεις N.S. και M.E., και C.K. και λοιποί). Ωστόσο, στην περίπτωση του μηχανισμού του ΕΕΣ εντοπίζεται μία σημαντική διαφοροποίηση, τουλάχιστον αρχικώς (για τη μεταστροφή της νομολογίας του ΔΕΕ συναφώς, βλ. κατωτέρω υπό 10): τα δύο κριτήρια των συστημικών ελλείψεων και του εξατομικευμένου ελέγχου αποτελούν αναγκαίες αλλά όχι επαρκείς συνθήκες για να θεμελιώσουν την άρνηση εκτέλεση του Εντάλματος, με την έννοια ότι δεν αρκεί από μόνο του ούτε το ένα ούτε το άλλο για την κατάφαση παραβίασης του άρθρου 4 ΧΘΔΕΕ που έχει καταλυτική επίδραση στο μηχανισμό του ΕΕΣ - τουναντίον, αυτό γίνεται δεκτό από το ΕΔΔΑ, αλλά και το ΔΕΕ στην περί ασύλου νομολογία του-, αλλά χρειάζεται να συντρέχουν σωρευτικά.³²

---

³² Για τη σχετική διαφοροποίηση που παρατηρείται στη νομολογία του ΔΕΕ στο πεδίο της προηγμένης ενωσιακής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις, μεταξύ “system trust” και “case trust”, βλ. **E. Brower** σε: E. Brower, D. Gerard (συνεπιμ.), «Mapping Mutual Trust: Understanding and Framing the Role of Mutual Trust in EU Law», EUI Working Paper MWP 2016/13, σελ. 61.

Η σημασία της απόφασης Aranyosi/Căldărău είναι αυταπόδεικτη για τον κλονισμό της αρχής της αμοιβαίας εμπιστοσύνης και στο χώρο της προηγμένης ενωσιακής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις, όπου κατά το παρελθόν η μείζων ανάγκη διασφάλισης της λειτουργικής αποτελεσματικότητας και της ταχείας ενεργοποίησης του μηχανισμού δεν επέτρεπε στο ΔΕΕ να προχωρήσει στο γενναίο βήμα της αναγνώρισης της καταλυτικής επίδρασης που έχουν τα θεμελιώδη δικαιώματα επί του θεσμού. Πλέον, την επαύριο της εν θέματι απόφασης, καθίσταται σαφής η υποχώρηση της αρχής της εμπιστοσύνης έναντι των δικαιωμάτων του εκζητουμένου, αν και ακόμη η σχετική θέση διατυπώνεται μάλλον μετριοπαθώς, αφού η άρνηση εκτέλεσης του ΕΕΣ λόγω παραβίασης θεμελιώδους δικαιώματος χωρεί μόνο σε «εξαιρετικές περιπτώσεις» (δηλ. όχι ως προς όλα τα δικαιώματα που κατοχυρώνονται στον ΧΘΔΕΕ), και τότε ακόμη πρέπει να θεμελιωθεί στο «διπλό τεστ Aranyosi», το οποίο θέτει αρκετά ψηλά τον πήχη, προκειμένου να διαπιστωθεί παραβίαση. Σε κάθε περίπτωση πάντως η απόφαση Aranyosi/Căldărău αποτελεί το πρώτο και καταλυτικό βήμα προς τη δυναμική πορεία αναγνώρισης της σημασίας των θεμελιωδών δικαιωμάτων ακόμη και σε τομείς δράσεις της Ε.Ε. που νοσηματοδοτούνται κατεξοχήν από την αρχή της σκοπιμότητας και της αποτελεσματικότητας, όπως είναι ο μηχανισμός του ΕΕΣ.

8.1. Η συμπλήρωση των πορισμάτων της απόφασης Aranyosi/Căldărău μέσα από τη μεταγενέστερη νομολογία του ΔΕΕ - Οι αποφάσεις M.L. και Dorobantu

Παρά την αδιαμφισβήτητη σημασία της ανωτέρω απόφασης σε διακηρυκτικό επίπεδο, γρήγορα ανέκυψε η ανάγκη συγκεκριμενοποίησής της δια της εκλέπτυνσης των κριτηρίων του «τεστ Aranyosi» και του τρόπου εφαρμογής τους στην πράξη, με συνέπεια το ΔΕΕ να γίνεται αποδέκτης όλο και πιο εξειδικευμένων προδικαστικών ερωτημάτων πραγματολογικής φύσεως. Ειδικότερα, όπως εύστοχα παρατήρησε η Καϊάφα-Γκμπάντι,³³ αναπόδραστα γεννώνται ορισμένα ερωτήματα που σχετίζονται αφενός με το πώς θα πρέπει να κρίνει ο δικαστής ενός κράτους μέλους τις συνθήκες κράτησης σε άλλο, και αφετέρου, με τις ελάχιστες απαιτήσεις που θα πρέπει αυτές να πληρούν (ενν. οι συνθήκες κράτησης), προκειμένου να ευθυγραμμίζονται με τις

---

³³ Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι, «Νομολογία του ΔΕΕ και ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης: βασικές κατευθύνσεις και σύγχρονες τάσεις», ό.π., σελ. 160.

επιταγές του άρθρου 4 ΧΘΔΕΕ, περί της απαγόρευσης απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης.

Εν πρώτοις, ενδιαφέρον παρουσιάζει η απόφαση **M.L.**,³⁴ τα πραγματικά περιστατικά της οποίας αφορούν σε ΕΕΣ εκδοθέν από το Περιφερειακό Δικαστήριο της Ουγγαρίας, σε βάρος Ούγγρου υπηκόου που συνελήφθη στη Γερμανία, προκειμένου να εκτίσει την στερητική της ελευθερίας ποινή που του επεβλήθη, ύψους ενός έτους και οκτώ μηνών, κατόπιν ερήμην καταδίκης, για τα αδικήματα σωματικής βλάβης, της φθοράς περιουσίας, της απάτης ήσσονος αξίας και της κλοπής με διάρρηξη. Προς το σκοπό αυτό, το Υπουργείο Δικαιοσύνης της Ουγγαρίας, απαντώντας σε αίτημα της Εισαγγελίας της Βρέμης, παρείχε ενημέρωση ότι, σε περίπτωση παράδοσης, ο M.L. επρόκειτο, αρχικώς, να κρατηθεί, κατά τη διάρκεια της διαδικασίας παράδοσης, στο κατάστημα κράτησης της Βουδαπέστης και, στη συνέχεια, στο κατάστημα κράτησης του Szombathely. Περαιτέρω, το Υπουργείο εγγυήθηκε ότι ο εκζητούμενος δεν επρόκειτο να υποστεί καμία απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση, κατά την έννοια του άρθρου 4 του ΧΘΔΕΕ, ενόψει της επικείμενης κράτησης του στην Ουγγαρία.

Ωστόσο, ο ML δεν συναίνεσε στην παράδοση του, επικαλούμενος τις άθλιες συνθήκες κράτησης στις φυλακές της Ουγγαρίας, και από πλευράς της η δικαστική αρχή εκτέλεσης του ΕΕΣ, προκειμένου να εκτιμήσει τη νομιμότητα της παράδοσης υπό το πρίσμα των συνθηκών κρατήσεως εντός των ουγγρικών σωφρονιστικών καταστημάτων, έκρινε ότι ήταν αναγκαίο να συγκεντρώσει συμπληρωματικές πληροφορίες. Έτσι, διαβίβασε στο εν Υπουργείο Δικαιοσύνης του κράτους έκδοσης του ΕΕΣ αίτημα παροχής περαιτέρω πληροφοριών με κατάλογο 78 ερωτημάτων σχετικά με τις υφιστάμενες συνθήκες κρατήσεως στο κατάστημα κρατήσεως της Βουδαπέστης και σε άλλα καταστήματα κρατήσεως στα οποία θα μπορούσε ενδεχομένως να μεταχθεί ο ML.

Παράλληλα, η δικαστική αρχή εκτέλεσης απηύθυνε προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΕ, περί του εάν υποχρεούται να εξετάσει τις υφιστάμενες συνθήκες κράτησης εντός του **συνόλου των σωφρονιστικών καταστημάτων** στα οποία το πρόσωπο αυτό θα μπορούσε ενδεχομένως να κρατηθεί, ακόμη και για περιορισμένη ή μεταβατική περίοδο, ή αποκλειστικώς και μόνο τις υφιστάμενες συνθήκες κράτησης εντός του

---

³⁴ ΔΕΕ, **M.L. C-220/18**, απόφαση της 25^{ης}.07.2018.

καταστήματος εκείνου στο οποίο είναι πιθανό, βάσει των πληροφοριών που η ως άνω αρχή διαθέτει, να κρατηθεί **κατά κύριο λόγο** το εν λόγω πρόσωπο. Και ακόμα, αν το κράτος εκτέλεσης δύναται να λάβει υπόψη πληροφορίες που έχουν παράσχει **άλλες αρχές του κράτους μέλους εκδόσεως του εντάλματος πλην της δικαστικής αρχής**, όπως λ.χ. τη διαβεβαίωση του Υπουργείου Δικαιοσύνης ότι το ενδιαφερόμενο πρόσωπο δεν πρόκειται να υποστεί απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση, κατά την έννοια του άρθρου 4 του ΧΘΔΕΕ.

Αποφαινόμενο επί του τελευταίου ερωτήματος, το ΔΕΕ **επεξέτεινε τις πηγές των πληροφοριών** που μπορεί να έχει η δικαστική αρχή εκτέλεσης, για να διενεργήσει τον έλεγχο ενδεχόμενης παραβίασης, **και σε οποιαδήποτε άλλη πληροφορία έχει στη διάθεσή της**, αναγνωρίζοντας με τον τρόπο αυτό ότι η σχετική απαρίθμηση στην απόφαση Aranyosi και Căldăraru δεν είναι εξαντλητική.³⁵ Όσον αφορά δε στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το Δικαστήριο του Λουξεμβούργου επισήμανε ότι **ο έλεγχος των συνθηκών κράτησης στο κράτος μέλος έκδοσης, δεν μπορεί να εκτείνεται σε όλα τα σωφρονιστικά ιδρύματα στα οποία θα μπορούσε να μεταχθεί δυνητικά ο εκζητούμενος**, καθώς κάτι τέτοιο θα οδηγούσε στον έλεγχο όλων των σωφρονιστικών καταστημάτων που υπάρχουν στην επικράτεια του κράτους μέλους έκδοσης· υποχρέωση η οποία παρίσταται εξόχως υπερβολική.³⁶ Προς επίρρωση της θέσης του το ΔΕΕ άντλησε περαιτέρω επιχειρήματα τόσο από την αμοιβαία εμπιστοσύνη που πρέπει να υφίσταται μεταξύ των κρατών μελών, όσο και από το άρθρο 17 της ΑπΠλ, όπου καθιερώνεται υποχρέωση για αποτελεσματικότητα και άμεση εκτέλεση, η οποία θα φαλκιδεύονταν από την απαίτηση διενέργειας ενός τόσο ευρέως και κατ' επέκταση χρονοβόρου ελέγχου. Τούτου δοθέντος, καθίσταται φανερό ότι το ΔΕΕ για μια ακόμη φορά τάσσεται υπέρ της λειτουργικής αποτελεσματικότητας του μηχανισμού του ΕΕΣ, ο οποίος στηρίζεται στην αμοιβαία εμπιστοσύνη.

Πέραν της προεκτεθείσας Μ.Λ., ιδιαίτερη σημασία για τη διευκρίνιση του δεύτερου (εξατομικευμένου) σταδίου του «τεστ Aranyosi» έχει η απόφαση του ΔΕΕ στην υπόθεση **Dorobantu**,³⁷ όπου κρίθηκε ποιες είναι οι ελάχιστες προδιαγραφές (λ.χ. προσωπικός χώρος, συνθήκες υγιεινής, ελευθερία κινήσεων) που οφείλει να τηρεί το

³⁵ ΔΕΕ, Μ.Λ. C-220/18, όπ.π., σκ. 65.

³⁶ ΔΕΕ, Μ.Λ. C-220/18, όπ.π., σκ. 81, 84.

³⁷ ΔΕΕ, **Dorobantu C-128/18**, απόφαση της 15^{ης}.10.2019.

κράτος έκδοσης του ΕΕΣ ως προς τις συνθήκες κράτησης στα σωφρονιστικά κατάστημα που πρόκειται να κρατηθεί ο εκζητούμενος, προκειμένου να μην υποστεί ο τελευταίος απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση. Τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης είχαν ως εξής: κατά του κατά του Dorobantu, Ρουμάνου πολίτη, εκδόθηκε ΕΕΣ από Πλημμελειοδικείο της Ρουμανίας, με σκοπό την άσκηση ποινικής διώξεως για αξιόποινες πράξεις κατά της ιδιοκτησίας, καθώς και για εγκλήματα πλαστογραφίας ή πλαστογραφίας μετά χρήσεως. Το δικαστήριο του Αμβούργου (κράτος εκτέλεσης του ΕΕΣ ήταν η Γερμανία), συμμορφούμενο με τις επιταγές της απόφασης Aranyosi/Căldăraru, ήλεγξε τη συνδρομή συγκεκριμένων ενδείξεων περί ύπαρξης συστημικών και γενικευμένων πλημμελειών όσον αφορά τις συνθήκες κράτησης στη Ρουμανία, και διαπίστωσε, όσον αφορά τα συγκεκριμένα σωφρονιστικά ιδρύματα, ότι ο εκζητούμενος θα κρατείτο σε κελιά των 2 και 3 τμ., επιφάνεια που δεν ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου για τις συνθήκες κράτησης. Τούτου δοθέντος, το αιτούν δικαστήριο απέστειλε προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΕ, ώστε να διευκρινιστούν αφενός, οι ελάχιστες απαιτήσεις που πρέπει να πληρούν οι συνθήκες κράτησης ώστε να συνάδουν με το άρθρο 4 του Χάρτη, και αφετέρου, τα κριτήρια στα οποία πρέπει να βασίζεται η εκτίμηση αυτών (ενν. των συνθηκών κράτησης) από πλευράς του κράτους της εκτέλεσης κατά την άσκηση της «ελεγκτικής του αρμοδιότητας».

Αποφαινόμενο επί των ανωτέρω, το ΔΕΕ εκκίνησε το συλλογισμό του από την παρατήρηση ότι το άρθρο 4 ΧΘΔΕΕ παρέχει προστασία ισοδύναμη με το αντίστοιχο άρθρο 3 ΕΣΔΑ, όπως ερμηνεύεται από το ΕΔΔΑ.³⁸ Στη συνέχεια επισήμανε παρεκβατικά πως η κρίση της δικαστικής αρχής εκτέλεσης πρέπει να στηρίζεται σε συνολική εκτίμηση των συνθηκών κράτησης και ενόψει του απόλυτου χαρακτήρα του δικαιώματος, να μην περιορίζεται μόνο στις πρόδηλες πλημμέλειες, αυξάνοντας με αυτό τον τρόπο και εντατικοποιώντας τις απαιτήσεις ελέγχου σε σχέση με τις αποφάσεις Aranyosi/Căldăraru και M.L. Παρακάτω, πάντως, επισημαίνει, όπως και στην απόφαση M.L., ότι αν η δικαστική αρχή έκδοσης διαβεβαιώσει ότι ο

---

³⁸ Ιδιαίτερος διαφωτιστική για την ερμηνεία του άρθρου 3 ΕΣΔΑ ως προς τις συνθήκες κράτησης στα σωφρονιστικά καταστήματα είναι η **απόφαση του ΕΔΔΑ της 20^{ης}.10.2016 στην υπόθεση Mursic κατά Κροατίας**, με αριθμό προσφυγής 7334/13. Για περαιτέρω αναπτύξεις βλ. μεταξύ αντι άλλων: **Μ. Τσίρλη, σε: Λ.-Α. Σισιλιάνου (επιμ.)**, «Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου - Ερμηνεία κατ' άρθρο», Νομική Βιβλιοθήκη 2017, σελ. 130 επ.

ενδιαφερόμενος δεν θα υποστεί απάνθρωπη και εξευτελιστική μεταχείριση, η δικαστική αρχή εκτέλεσης οφείλει καταρχήν να βασιστεί στη διαβεβαίωση, πλην εξαιρετικών περιπτώσεων και επί τη βάση συγκεκριμένων στοιχείων που καταδεικνύουν το αντίθετο. Στις επόμενες σκέψεις, οι οποίες είναι κρίσιμες στο πλαίσιο της παρούσης υποενότητας, παρέχονται διευκρινίσεις σχετικά με την εκτίμηση κριτηρίων, όπως ο χώρος του κελιού και η θέσπιση μέτρων βελτίωσης και ελέγχου των συνθηκών κράτησης στο κράτος έκδοσης. Το ΔΕΕ, εκκινώντας, όπως προαναφέρθηκε, από την αρχή της ισοδύναμης προστασίας (άρ. 52 παρ. 3 ΧΘΔΕΕ) υιοθετεί τη νομολογία του ΕΔΔΑ επί του θέματος, αναγνωρίζοντας την ύπαρξη ισχυρού τεκμηρίου παραβίασης του άρθρου 4 του Χάρτη, αν σε ομαδικό κελί ο κρατούμενος διαθέτει χώρο λιγότερο από 3 m², το οποίο ωστόσο δύναται να ανατραπεί, αν η μείωση του χώρου είναι περιστασιακή, υπάρχει ελευθερία κινήσεων εκτός κελιού και οι συνθήκες κράτησης είναι γενικά αξιοπρεπείς.³⁹ Περαιτέρω, διευκρινίζεται ότι για την μέτρηση του χώρου λαμβάνονται υπόψη τα έπιπλα, όχι όμως και οι εγκαταστάσεις υγιεινής, ενώ τέλος, το ΔΕΕ υπογραμμίζει πως η ύπαρξη γενικών μέτρων αποσκοπούντων στη βελτίωση των συνθηκών κράτησης ή ειδικών ενδίκων βοηθημάτων μπορούν να συνεκτιμηθούν, δεν απαλλάσσουν όμως τη δικαστική αρχή εκτέλεσης από την υποχρέωση εξατομικευμένου ελέγχου.

9. Μερικές παρατηρήσεις περί του βάρους απόδειξης της παραβίασης του άρθρου 4 ΧΘΔΕΕ

Έχοντας ως αυτό το σημείο διευκρινίσει σε αντικειμενικό επίπεδο τι αποτελεί αντικείμενο ελέγχου προκειμένου να δαγνωσθεί ενδεχόμενη παραβίαση των θεμελιωδών δικαιωμάτων του εκζητούμενου κατά την εκτέλεση ΕΕΣ, κρίνεται σκόπιμο να εξετάσουμε περαιτέρω ποιος φέρει το βάρος απόδειξης της επίμαχης παραβίασης.

Πρωταρχικά, οφείλουμε να υπογραμμίσουμε αυτό που παγίως γίνεται δεκτό, ότι δηλαδή **ο εκζητούμενος δεν φέρει το βάρος απόδειξης της ύπαρξης συστημικών ελλείψεων**, αλλά απλώς το **βάρος επίκλησης/προβολής του σχετικού ισχυρισμού**, λόγω της δέσμευσης των κρατών μελών από την αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης, η

---

³⁹ ΔΕΕ, *Dorobantu C-128/18*, όπ.π., σκ. 73-74.

οποία δεν επιτρέπει τον αυτοπροαίρετο έλεγχο.⁴⁰ Ωστόσο, από την ανωτέρω θέση δεν συνάγεται ότι πρέπει να αποκλεισθεί το ενδεχόμενο της αυτεπάγγελτης διαπίστωσης των ανωτέρω ελλείψεων από πλευράς του δικαστηρίου του κράτους εκτέλεσης, εάν αυτό με κάποιο τρόπο έχει στη διάθεσή του στοιχεία που αποδεικνύουν κίνδυνο προσβολής του άρθρου 4 του Χάρτη, ανεξαρτήτως της προέλευσής τους, και δίχως την προβολή σχετικού ισχυρισμού από τον εκζητούμενο.⁴¹ Σημειωτέον ότι οι συστημικές ελλείψεις προκύπτουν από στοιχεία προερχόμενα μόνο από δημόσιους φορείς και δη από το ΕΔΔΑ, από εθνικά δικαστήρια και από όργανα του Συμβουλίου της Ευρώπης ή του ΟΗΕ. Ο λόγος δε αποκλεισμού από πλευράς του ΔΕΕ των ιδιωτικών φορέων (λ.χ. ΜΚΟ) ως πηγών πληροφόρησης εντοπίζεται ενδεχομένως στις μείζονες απαιτήσεις αξιοπιστίας και αντικειμενικότητας που αξιώνονται, ώστε να διαγιγνώσκεται με βεβαιότητα η συνδρομή «εξαιρετική περίπτωσης» παραβίασης θεμελιώδους δικαιώματος, η οποία οδηγεί μετέπειτα σε ανατροπή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης.⁴² Κατά συνέπεια, ακριβώς δεδομένου ότι τα στοιχεία τα οποία κατατείνουν στην κατάφαση συστημικών ελλείψεων είναι προσιτά από όλα τα κράτη μέλη δια των ανωτέρω εκθέσεων, δεν δικαιολογείται η άγνοια. Τουναντίον λογίζεται ότι τα ομόλογα κράτη **οφείλουν να γνωρίζουν** (“cannot be unaware”) για τις εκτεταμένες παθογένειες, ακόμη και χωρίς να διεισδύσουν ελεγκτικά στα εσωτερικά πράγματα του κράτους έκδοσης, αφού κάτι τέτοιο θα προσέβαλλε αφόρητα την αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης. Παράλληλα, με αυτό τον τρόπο είναι δυνατός ο καταλογισμός των πλημμελειών ενός κράτους (εκείνο στο οποίο ενδημούν) σε ένα άλλο (εκείνο το οποίο τις παραγνωρίζει, καίτοι είναι εξόφθαλμες), με απώτερη συνέπεια τη γέννηση ευθύνης του τελευταίου σε περίπτωση παράδοσης εκζητουμένου στο πρώτο με συνέπεια την προσβολή θεμελιωδών δικαιωμάτων του.

---

⁴⁰ **Szilard Gaspar-Szilogyi**, «Joined Cases Aranyosi and Căldăraru: Converging Human Rights Standards, Mutual Trust and a New Ground for Postponing a European Arrest Warrant», *European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice* 2016, σελ. 215.

⁴¹ Αυτή η προοπτική δεν αντιβαίνει στην αρχή της αμοιβαίας εμπιστοσύνης, γιατί η διαπίστωση του κινδύνου παραβίασης θεμελιώδους δικαιώματος δεν στηρίζεται σε αυθαίρετο έλεγχο του κράτους εκτέλεσης στα εσωτερικά πράγματα του κράτους έκδοσης, αλλά σε ήδη υφιστάμενες πληροφορίες, των οποίων η παραγνώριση και μη αξιοποίηση -ωσάν να μην υπήρχαν- δεν γίνεται δεκτή από τη δικαιοκρατική αρχή, όπως αυτή νοείται εντός της Ε.Ε. Άλλωστε, και η ίδια η νομολογία του ΔΕΕ δεν αποκλείει αυτό το ενδεχόμενο, αφού στη γνωστή μας **απόφαση Aranyosi/Căldăraru** γίνεται η εξής χαρακτηριστική αναφορά (σκ. 88): «...όταν η δικαστική αρχή του κράτους μέλους εκτέλεσης έχει στη διάθεσή της στοιχεία...».

⁴² **S. Montaldo**, «On a Collision Course! Mutual Recognition, Mutual Trust and the Protection of Fundamental Rights in the Recent Case-law of the Court of Justice», *Europeanpapers* Vol. 1, No. 3, 2016, σελ. 991.

Προκειμένου να αποσείσει από πάνω του αυτή την ευθύνη, το κράτος εκτέλεσης οφείλει να αναστείλει τη διαδικασία παράδοσης και να εκπληρώσει το καθήκον διερεύνησης που υπέχει, ζητώντας επιπρόσθετες πληροφορίες για την ενδεχόμενη παραβίαση από το κράτος έκδοσης. Με αυτό τον τρόπο, στο δεύτερο στάδιο του «τεστ Aranyosi» μετακυλίεται το βάρος της απόδειξης στο κράτος που ζητά την παράδοση, με το τελευταίο να οφείλει να ανατρέψει το (μαχητό) τεκμήριο που έχει διαμορφωθεί εις βάρος του, σύμφωνα με το οποίο οι συστημικές ελλείψεις ενδεικνύουν παραβίαση και στο εξατομικευμένο επίπεδο. Κατά συνέπεια, θα μπορούσε να λεχθεί ότι σε αυτό το σημείο το κράτος έκδοσης του ΕΕΣ φέρει το «βάρος της ανταπόδειξης» ότι ο συγκεκριμένος εκζητούμενος δεν θα εκτεθεί σε συνθήκες κράτησης που αντίκεινται στην απαγόρευση απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης.

Πάντως, κατά παρέκκλιση της αρχικής θέσης, σύμφωνα με την οποία ο εκζητούμενος δεν φέρει το βάρος της απόδειξης των συστηματικών ελλείψεων, μία διευκρίνιση κρίνεται απαραίτητη: όσον αφορά ειδικώς στη διαπίστωση παραβίασης του άρθρου 4 ΧΘΔΕΕ επί τη βάσει **αποκλειστικά του εξατομικευμένου κριτηρίου** (βλ. υπόθεση C.K., αλλά και αμέσως έπειτα την E.D.L., η οποία αφορά συγκεκριμένα στο μηχανισμό του ΕΕΣ), **το βάρος της απόδειξης φέρει το ίδιο το πρόσωπο του οποίου ζητείται η παράδοση**, αφού πρόκειται για λόγο άρνησης αμιγώς προσωπικής φύσεως.

10. Η αναγνώριση της αυτοτελούς σημασίας του «εξατομικευμένου κριτηρίου» και στη νομολογία του ΔΕΕ περί εκτέλεσης ΕΕΣ: η πρόσφατη απόφαση E.D.L.

Όπως προεκτέθηκε (βλ. ανωτέρω υπό 7.1.2), στην περί ασύλου νομολογία του ΔΕΕ γινόταν δεκτή η αδρανοποίηση του σχετικού μηχανισμού προηγμένης ενωσιακής συνεργασίας και σε περιπτώσεις παραβίασης του άρθρου 4 ΧΘΔΕΕ, οι οποίες δεν ταυτίζονταν με ελλείψεις συστημικού χαρακτήρα, αλλά ανάγονταν αποκλειστικά στις ιδιαιτερότητες της συγκεκριμένης περίπτωσης, κατ' εφαρμογή ενός αυτοτελούς εξατομικευμένου κριτηρίου ελέγχου. Από την άλλη πλευρά, επί μακρό χρόνο, αυτή η δυνατότητα δεν επεκτάθηκε -για λόγους σκοπιμότητας- στο πεδίο της διακρατικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις, και δη στο μηχανισμό του ΕΕΣ, του οποίου η λειτουργική αποτελεσματικότητα έπρεπε πάση θυσία να διαφυλαχθεί. Την απροθυμία

αυτή του ΔΕΕ μαρτυρά η κατάσταση του «τεστ Aranyosi» των δύο σταδίων, το οποίο υποδηλώνει ότι η προστασία των δικαιωμάτων δεν αναγορεύεται σε **απόλυτο όριο** της αρχής της αμοιβαίας αναγνώρισης, όσον αφορά ειδικά στο συγκεκριμένο υποσύστημα του ΧΕΑΔ,⁴³ αλλά σταθμίζεται με την ανάγκη για απρόσκοπτη και αποτελεσματική εκτέλεση των ΕΕΣ.⁴⁴

Η ανωτέρω νομολογία μετεστράφη πολύ πρόσφατα, προς την περισσότερο ανθρωποκεντρική κατεύθυνση της ουσιαστικής προστασίας του δικαιώματος του άρθρου 4 ΧΘΔΕΕ ακόμη και όταν δεν διαπιστώνονται συστημικές ελλείψεις, αλλά υφίσταται πραγματικός εξατομικευμένος κίνδυνος απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης **του συγκεκριμένου μόνο εκζητουμένου**, επί τη βάση των ιδιαιτεροτήτων της επίμαχης περίπτωσης. **Απόφαση - τομή** αποτέλεσε η όλως πρόσφατη κρίση του ΔΕΕ επί της υπόθεσης **E.D.L.**⁴⁵ Κατά τα πραγματικά της περιστατικά αφορούσε σε ΕΕΣ που εκδόθηκε σε βάρος του E.D.L., κατοίκου Ιταλίας, από κροατικό δικαστήριο, με σκοπό την άσκηση ποινικής δίωξης στην Κροατία. Ωστόσο, κατά την εκτέλεση του εν λόγω εντάλματος, το Εφετείο του Μιλάνου διαπίστωσε, κατόπιν της διενέργειας ψυχιατρικής πραγματογνωμοσύνης, ότι ο εκζητούμενος έπασχε από ψυχωσική διαταραχή, η οποία καθιστούσε αναγκαία τη συνέχιση της θεραπευτικής αγωγής του, πράγμα ανέφικτο υπό συνθήκες κράτησης. Τούτου δοθέντος, οι ιταλικές δικαστικές αρχές απέστειλαν προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΕ περί του εάν έχουν βάσει της ΑπΠλ την ευχέρεια ή την υποχρέωση να αναστείλουν τη διαδικασία εκτέλεσης του ΕΕΣ ή και να αρνηθούν εν τέλει την παράδοση του εκζητουμένου, εφόσον διαπιστωθεί κίνδυνος σοβαρής βλάβης της υγείας του.

Αποφαινόμενο επί του ανωτέρω πραγματικού, το ΔΕΕ εκκίνησε το συλλογισμό του από τον γνωστό κανόνα της μη παροχής δυνατότητας άρνησης εκτέλεσης του ΕΕΣ δια της επίκλησης των χρονίων και δυνητικά μη αναστρέψιμων παθήσεων του εκζητουμένου, αφού βάσει της αρχής της αμοιβαίας εμπιστοσύνης τεκμαίρονται a priori ως επαρκείς η περίθαλψη και η παρεχόμενη θεραπεία στο κράτος έκδοσης.

---

⁴³ Προκύπτει ότι διαφορετική είναι η επίδραση των θεμελιωδών δικαιωμάτων ανά υποσύστημα του ΧΕΑΔ. Πιο συγκεκριμένα, προ της απόφασης E.D.L., η σημασία τους ήταν μεγαλύτερη και η προστασία τους ευρύτερη στο πεδίο του ασύλου, σε σχέση με την ενωσιακή συνεργασία σε ποινικές υποθέσεις, όπου ετίθετο ως προτεραιότητα η αποτελεσματικότητα του μηχανισμού.

⁴⁴ **Α. Τζαννετής**, «Η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων του εκζητουμένου στην ενωσιακή ποινική συνεργασία», όπ.π., σελ. 256-257.

⁴⁵ **ΔΕΕ, E.D.L. C-699/21**, απόφαση της 18^{ης}.04.2023.

Μολοντούτο, στη συνέχεια το Δικαστήριο εκφεύγει των συνήθων νομολογιακών του παραδοχών σε υποθέσεις εκτέλεσης ΕΕΣ και διατυπώνει την ρηζικέλευθη κρίση, σύμφωνα με την οποία, εφόσον η δικαστική αρχή εκτέλεσης έχει σοβαρούς και αποδεδειγμένους λόγους να πιστεύει ότι η παράδοση του εκζητουμένου πάσχοντος από σοβαρή ασθένεια θα τον εξέθετε σε πραγματικό κίνδυνο σημαντικής μείωσης του προσδόκιμου ζωής του ή ταχείας, σημαντικής και μη αναστρέψιμης επιδείνωσης της κατάστασης της υγείας του, τότε η αρχή αυτή οφείλει να αναστείλει προσωρινά την παράδοση. Αυτή η δυνατότητα άρνησης εκτέλεσης θεμελιώνεται στο γεγονός ότι δεν μπορεί να αποκλειστεί, κατά την κρίση του ΔΕΕ, το ενδεχόμενο να υποστεί το πρόσωπο απάνθρωπη ή εξευτελιστική μεταχείριση υπό την έννοια του άρθρου 4 ΧΘΔΕΕ σε υποκειμενικό επίπεδο, ανεξαρτήτως δηλαδή της ποιότητας της παρεχόμενης περίθαλψης εν γένει στο κράτος έκδοσης του ΕΕΣ. Στην περίπτωση αυτή (δηλ. της αναστολής), το Δικαστήριο του Λουξεμβούργου υπογραμμίζει ότι το κράτος της εκτέλεσης οφείλει να αιτηθεί περαιτέρω πληροφορίες από το κράτος έκδοσης, και αν δεν λάβει ικανοποιητικές διαβεβαιώσεις και εγγυήσεις, να τερματίσει οριστικά τη διαδικασία της παράδοσης, κατ' εφαρμογή της ρήτρας των θεμελιωδών δικαιωμάτων που εμπεριέχεται στο άρθρο 1 παρ. 3 της ΑπΠλ, ερμηνευόμενο εν προκειμένω σε συνδυασμό με το άρθρο 4 ΧΘΔΕΕ. Μόλις που πρέπει να επισημανθεί από πλευράς μας, εν είδει σχολιασμού, ότι η εν θέματι απόφαση αποτελεί σταθμό στη νομολογία του ΔΕΕ, καθώς για πρώτη φορά προκρίνεται πραγματικά και ολόπλευρα η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων του εκζητουμένου, δίχως να τίθεται κάποιο minimum (τέτοιο είναι το κριτήριο των συστημικών ελλείψεων), από το οποίο και επάνω η συντελεσθείσα προσβολή είναι δυνατόν να ασκήσει καταλυτική επίδραση στο μηχανισμό του ΕΕΣ. Κατά συνέπεια, η δικαιοδοτική κρίση επί της υπόθεσης E.D.L. δέον να επικροτηθεί ως γνήσια προστατευτική των δικαιωμάτων, δίχως αυτά να σταθμίζονται υπό το πρίσμα άλλων σκοπιμοτήτων, όπως είναι η αρχή της σκοπιμότητας ή της αποτελεσματικότητας της διακρατικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις.

Καταληκτικές παρατηρήσεις

Με τις ανωτέρω αναπτύξεις επιχειρήθηκε να σκιαγραφηθεί με τη μέγιστη δυνατή πληρότητα η επίδραση των θεμελιωδών δικαιωμάτων στο μηχανισμό του ΕΕΣ, υπό το πρίσμα, ειδικότερα, της απαγόρευσης απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης, όπως αυτή κατοχυρώνεται στο άρθρο 4 ΧΘΔΕΕ. Στο πεδίο της ενωσιακής ποινικής

συνεργασίας εμφανίζεται ίσως εντονότερα από οπουδήποτε αλλού η σημασία της αρχής της αμοιβαίας εμπιστοσύνης, η οποία αποτελεί θεμέλιο όχι μόνο του ενωσιακού οικοδομήματος εν γένει, αλλά και δη του θεσμού του ΕΕΣ που αποτελεί αντικείμενο της παρούσης μελέτης. Κατά συνέπεια, ιδίως στη συγκαιρινή μας εποχή της πολυδιάστατης και πολυεπίπεδης κατοχύρωσης των θεμελιωδών δικαιωμάτων, αναδεικνύεται σε εξαιρετικά δυσχερή πρόκληση η εναρμόνιση αυτών των δύο αντίθετων, θα έλεγε κανείς, κόσμων: του καλώς νοούμενου δικαιωματοσμού, αφενός, και της ανάγκης για αποτελεσματική και ταχεία δικαστική συνεργασία, αφετέρου.

Και παρότι στο ερώτημα «*πώς είναι δυνατόν να εμπιστεύεσαι, αν ελέγχεις;*», δόθηκε απάντηση σχετικά νωρίς, με την προοδευτική μετάβαση από το στάδιο της «τυφλής» σε εκείνο της «ελεγχόμενης» αμοιβαίας εμπιστοσύνης, άλλα ζητήματα εναρμόνισης απεδείχθησαν δυσχερέστερα στην επίλυσή τους μέχρι πολύ πρόσφατα. Ο λόγος για την έκταση και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του εν θέματι ελέγχου, τα οποία προσδιορίστηκαν μεν στο πλαίσιο του πρωτοποριακού «τεστ *Aganysosi*», πλην όμως όχι με την πληρότητα που αξιώνει η ολόπλευρη προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Όπως παρατηρήθηκε, ειδικώς στο συγκεκριμένο υποσύστημα του ΧΕΑΔ, εν αντιθέσει με τον τομέα του ασύλου, δεν θα μπορούσε να υιοθετηθεί **ούτε μόνο το αντικειμενικό κριτήριο των συστημικών ελλείψεων**, προκειμένου να μην αποκλείονται ολόκληρα κράτη από την προηγμένη συνεργασία (έτσι είχε αποκλεισθεί η Ελλάδα από το μηχανισμό περί χορήγησης ασύλου, αφού είχαν διαπιστωθεί γενικευμένες πλημμέλειες και εξαρκούσε το αντικειμενικό κριτήριο), **αλλά ούτε και μόνο το εξατομικευμένο κριτήριο ελέγχου**, καθώς κάτι τέτοιο θα υπονόμει την αποτελεσματικότητα και την ταχύτητα του συστήματος. Χρειάστηκε να παρέλθουν αρκετά χρόνια και να μεσολαβήσουν πολλές «χαμένες ευκαιρίες» σε νομολογιακό επίπεδο, προκειμένου όλως προσφάτως να επέλθει μια μεταστροφή της νομολογίας του ΔΕΕ προς μία πιο ανθρωποκεντρική κατεύθυνση. Σήμερα, την επαύριο της απόφασης E.D.L., φαίνεται πως το ΔΕΕ διασφαλίζει πια το αξιούμενο **ανάλογο επίπεδο προστασίας σε σχέση με το ΕΔΔΑ** (βλ. άρθρο 52 παρ. 3 ΧΘΔΕΕ), λαμβάνοντας υπόψιν και αυτοτελώς το υποκειμενικό κριτήριο, ενώ εν γένει εμφανίζεται περισσότερο -και γνήσια- προστατευτικό έναντι των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, θέτοντας τα τελευταία στη θέση που τους αρμόζει, και εκλαμβάνοντας τη διασφάλισή τους όχι ως πάρεργο, που υποχωρεί έναντι της εξασφάλισης της μέγιστης δυνατής αποτελεσματικότητας. Άλλωστε, δεν πρέπει να λησμονούμε ότι,

παρά την ανάγκη για αποτελεσματικές λύσεις σε έναν ευμετάβλητο κόσμο, το ζητούμενο μιας ουσιαστικής ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης δεν είναι άλλο από την επίτευξη μιας «ένωσης για τον Άνθρωπο» και όχι μιας «ένωσης για την Ένωση».

Βιβλιογραφία - Αρθρογραφία

- **Γ. Αναγνωσταράς**, «Θεμελιώδη δικαιώματα και ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης: Ο έμμεσος διάλογος του Δικαστηρίου της ΕΕ με το Γερμανικό Συνταγματικό Δικαστήριο», Εφημερίδα Διοικητικού Δικαίου 5/2016
  - **Μ. Καϊάφα-Γκμπάντι**, «Νομολογία του ΔΕΕ και ευρωπαϊκό ένταλμα σύλληψης: βασικές κατευθύνσεις και σύγχρονες τάσεις», ΠοινΔικ 2019
    - **Της ίδιας**, «Η πρόσφατη νομολογία του ΔΕΕ σε ποινικές υποθέσεις: Η προστασία θεμελιωδών δικαιωμάτων στο ενωσιακό δίκαιο και η σημασία της για τον Έλληνα εφαρμοστή του δικαίου», ΠοινΧρ 2017
  - **Δ. Μουζάκης**, «Το Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης», Νομική Βιβλιοθήκη 2009
  - **Α. Τζαννετής**, «Η προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων του εκζητουμένου στην ενωσιακή ποινική συνεργασία», Π.Ν. Σάκκουλας 2020
    - **Του ίδιου**, «Ο διάλογος μεταξύ ΔΕΕ και Ανωτάτων Εθνικών Δικαστηρίων για τη σχέση μεταξύ ενωσιακού δικαίου και εθνικών Συνταγμάτων», ΠοινΧρ 2019
  - **Μ. Τσίρλη**, σε: **Λ.-Α. Σισιλιάνου (επιμ.)**, «Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου - Ερμηνεία κατ' άρθρο», Νομική Βιβλιοθήκη 2017
  - **Β. Χριστιανός, Ρ.-Ε. Παπαδοπούλου, Μ. Περάκης (συνεπιμ.)**, «Εισαγωγή στο Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης», Νομική Βιβλιοθήκη 2021 (2^η αναθεωρημένη έκδοση), σελ. 29-30
  - **Γνωμοδότηση υπ' αριθμ. 2/2013 του ΔΕΕ**
-
- **E. Brower** σε: E. Brower, D. Gerard (συνεπιμ.), «Mapping Mutual Trust: Understanding and Framing the Role of Mutual Trust in EU Law», EUI Working Paper MWP 2016/13
  - **C. Costello**, «The Ruling of the Court of Justice in NS/ME on the fundamental rights of asylum seekers under the Dublin Regulation: Finally, an end to blind trust across the EU?» (2012), *Asiel&Migrantenrecht*
  - **C. Costello, M. Mouzourakis**, «Reflections on Reading Tarakhel (December 12, 2014)», (2014) *Asiel&Migrantenrecht* Nr 10

- **V. Mitsilegas**, «The Limits of Mutual Trust in Europe’s Area of Freedom, Security and Justice: From Automatic Inter-State Cooperation to the Slow Emergence of the Individual», Yearbook of European Law 2012
- **S. Montaldo**, «On a Collision Course! Mutual Recognition, Mutual Trust and the Protection of Fundamental Rights in the Recent Case-law of the Court of Justice», Europeanpapers Vol. 1, No. 3, 2016
- **Szilard Gaspar-Szilogyi**, «Joined Cases Aranyosi and Căldăraru: Converging Human Rights Standards, Mutual Trust and a New Ground for Postponing a European Arrest Warrant», European Journal of Crime, Criminal Law and Criminal Justice 2016
- **Tinsley**, «The Reference in Case C-396/11 Radu: When does the Protection of Fundamental Rights Require Non-execution of a European Arrest Warrant?», European Criminal Law Review 2012
- «Manifesto On European Criminal Procedure Law», Zeitschrift für Internationale Strafrechtsdogmatik 2013

Νομολογία

- **ΕΛΛΑ, Mursic κατά Κροατίας** [αριθμ. προσφυγής 7334/13], απόφαση της 20^{ης}.10.2016
  - **ΕΛΛΑ, (Τμήμα Ευρείας Σύθεσης), M.S.S. κατά Ελλάδας και Βελγίου** [αριθμ. προσφυγής 30696/09], απόφαση της 21^{ης}.01.2011
  - **ΕΛΛΑ, Tarakhel κατά Ελβετίας** [αριθμ. προσφυγής 29217/12], απόφαση της 4^{ης}.11.2014
-
- **ΔΕΕ, E.D.L. C-699/21**, απόφαση της 18^{ης}.04.2023
  - **ΔΕΕ, Dorobantu C-128/18**, απόφαση της 15^{ης}.10.2019
  - **ΔΕΕ, M.L. C-220/18**, απόφαση της 25^{ης}.07.2018
  - **ΔΕΕ, C.K. και λοιποί C-578/2016**, απόφαση της 16.02.2017
  - **ΔΕΕ, West C 192/12** [Τμήμα Ευρείας Συνθέσεως], απόφαση της 28ης.06.2012
  - **ΔΕΕ, Wachlauf C-5/88**, απόφαση της 13^{ης}.07.1989.
  - **ΔΕΕ, Åkerberg Fransson C-617/10**, απόφαση της 26ης.02.2013 [Τμήμα Ευρείας Συνθέσεως]

- ΔΕΕ, **Melloni C-399/11**, απόφαση της 26^{ης}.02.2013 [Τμήμα Ευρείας Συνθέσεως]
- ΔΕΕ, **Radu C-396/11**, απόφαση της 29^{ης}.01.2013 [Τμήμα Ευρείας Συνθέσεως]
- **Υπόθεση Jeremy F. C-168/13**, απόφαση της 30^{ης}.05.2013
- ΔΕΕ, **Υπόθεση Lanigan C-237/15**, απόφαση της 16.07.2015 [Τμήμα Ευρείας Συνθέσεως]
- ΔΕΕ, **N.S. και M.E. συνεκδικαζόμενες C-411 και 493/2010**, απόφαση της 21^{ης}.12.2011